

Ljubljanski Zvon

Leposloven in znanstven list.

Štev. 10.

V Ljubljani 1. oktobra 1887.

Leto VII.

Iz popotnega dnevnika.

4. Mujezin. *)

Sarajevo.

Za planino pada solnce,
Zlatim ljubi jo poljubcem . . .
Čuj tam pesem z minareta,
Pesem ko iz krajev tujih!

Veličastno se obrača
Mujezin na stolpu vitkem,
S turbanom na glavi rusi,
Z vihrajočoj bradoj svoji.

Na vse štiri svéta stráni
Starčeva se pesem óri,
Mosleminom nosi veter
Pesem resno in otožno:

»Vêlik samo tí si, Allah,
Mohamed tvoj prôrok svet je!
Môlit, bratje vétni, môlit,
Komur mar je sreča večna!«

In ponosno se obrača
Mujezin na stolpu vitkem;
Zdaj obstane zroč na mesto,
Misli starec glasne misli:

»Kjé ste, carji Sulejmani,
Kjé je stara slava naša?
Džavri vzeli so nam Bosno,
Tujci so nam gospodarji!«

»Klanjajo se pred vešáli,
Molijo ti kruh in vino,
In človeka križanega . . .
A kalif jih gleda mirno!«

»On ne vtegne! — Kdó potem pač
Bi Čerkeske béle ljubil,
Pušil čibuk, srkal kavo?! . . .
Da sem jaz car v Istambulu!« —

5. Na gróbjih mohamedanskem

Sarajevo.

Kjé sem? Med gomile sem začel,
Pod sencami vrb in ciprés
Kjer moslemi spavajo sládko —
Ne! Oni so vrhu nebés!

Družice so huris jim divne
Velikih in črnih očij,
Ki pómlad procvíta jim večna,
Ki jutro jim večno žari.

Po rajskih tam šetajo vrlih,
Kjer vrelci srebrni šumé;
Baršún jih odeva in svila
In kamenci dragi krasé.

Nesmrtnost pijó iz čas zlatih,
Iz zlatih tam skléd jo jedó,
Vse, vse se izpólni presrečnim,
Kar duša želí in okó! . . .

Lép raj si ustvaril, o prôrok!
Ž njim pol si osvôjil zemljé,
Osrečil si ž njim milijóne . . .
Poznal si — človeško srcé!

*) Glej »Ljublj. Zvon« št. 3.

6. Srbsko dekle.

Novi Sad.

V oblačili bélem	V čistosti se lesku	Čuj, pokleknil tu bi
Plavaš pred menój,	Bajnem vsà žariš —	S prošnjo pred tebjó :
Džerdžan zlat ovija	Vila zračna sáma	Oj, ti vila dobra,
Vrat lobódji tvoj.	Krasna se mi zdiš!	Spremljaj život moj!

7. Na kale-mejdanu.

Beligrad.

Krog mene dehtí krasán perivoj,	Vse bliže in bliže . . . že vidim ves vój,
V ozadji vtríp mesta se čuje,	Glej, bliskajo v solnci se meči . . .
Pred mánoј poróke god večni svoj,	Rogovi bučeči pa kličejo v bój . . .
Glej, Dunav tù s Savoj praznuje!	Vse suče se v pisani gneči.
Tu sanjam zamaknen v objemanje tó,	Tam prápor Madonnin ponosno vihrá,
V poljubov tó strast, ki ne mine —	Križ zlat mu na vrhu iskrí se . . .
In meni se zdí, da nevesta v slovó	Tù prápor prorókov nasprôt plapolá,
Pozdrave šumi mi z očine! . . .	Srp lunin z ostí mu bliščí se.
Tu sanjam! . . . Čuj, kónj iz daljave pekét	Tu »Allah!« tam »Kristus!« . . . kateri obéh
Vse bliže in bliže prihaja!	Pribóril pobeđo bo záse? . . .
Vse bliže . . . že trese pod mánoј se svét,	Ne boj se! — <i>Le sanjal</i> o prošlih sem dnéh,
Topóv grom in pušek razsaja!	Zamislil bil v stare se čase. —

8. Pred spomenikom Petóhjevím.

Pešta.

Tù stojiš mi, pesnik,	Pel si o ljubezni,	In zamán vzdihóval
Tukaj sredi parka,	Pel o domovini,	Nisi po svobodi!
Ki te obožáva	Da bi srečni bili	Blagor ti: Tvoj národ,
Mádjar in Madjárka?	Skoro njeni sini.	Prost je med naródi! —
Ne! To je le kip tvoj,	Zdaj ti lil iz srca	A ko duh tvoj z raja
Lik od mrtve médi;	Slavčí spev opojni,	Doli se ozrl bi,
Tí živiš nesmrtno	A zdaj spev tvoj bil je	Bronasta ti usta
Rodu v duše srédi!	Spev Tirtéja bojni!	Valjda tù odprl bi.

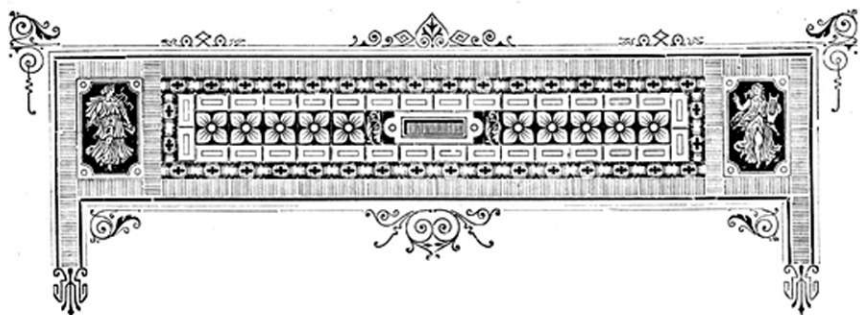
Prórok ti svaril bi
 Brate svoje zemlje:
 »Sám zgubi svobodo,
 Kdor jo drugim jemlje!« —

Gorázd.

Pojasnila. *Mináre* (éta) ali *mánara* je poleg vsake džámije naš zvonik nadomeščujoč vitek stolp, s katerega *mujezin* kliče vérnike k molitvi; — *huris* (t. j. »svetlo-béle«) so družice zveličanih moslemínov; opis moh. raja je posnet po koranu, sura 37., 43., 44.; — *džerdžan* je niz pravih zlatov, katerega nosijo dekleta srbska na vratu. — »*Kale-mejdan*« zove se perivoj (park) na sev.-vzh. stráni Belega grada, prav nad ustjem Savinim. — *Petófi* Šandor, národní pesnik ogrskí, umrl istega leta ko naš Prešeren, v boji 26 let star; njegovih poezij je mnogo preložil Zmaj Jovanóvič (»vitez Jovane«) itd.

Pisatelj.

Čez deset let.

Črtice iz življenja. — Spisal A. Planinec.

Vesela družba mladih dijakov, odhajajočih z gimnazije, zbrala se nas je na odhodnico, predno smo se razšli križem svetá, iskat in pridobivat si novih znanostij in novih izkušenj. Odprta se nam je zdela bodočnost. Svetle gradove smo si zidali v oblake, bili smo polni najlepših upov, čutili smo se može, proste vseh okóv.

Sedéli smo s polnimi kozarci za mizami, vsak se je radoval po svoje in nikdo pač vseh si ni domišljával, da se mu ne izpolni niti polovica tega, kar se mu danes zdí takó gotovo. Še menj, da bi se kdo spomnil, kako se mu bode to, kar si zdaj želi, za nekaj let samemu zdelo smešno, dà, celó neumno.

Govorili smo o slovenstvu in naši »mili« domovini, drug drugega smo navduševali v domovinski ljubezni in se pogovarjali, kaj misli ta ali óni storiti národu v korist in blaginjo. Spominjam se dobro, da je nekdo, ki zdaj še slišati neče, da je Slovenec, ki črti in zaničuje vse, kar po slovenščini le količkaj diši, takrat najbolj navdušeno govoril o slovenski naši domovini in o slovenskem našem národu. Toda, pustimo to!

Bilo je že blizu pólnooči. Naše navdušenje je bilo prikípelo do vrhunca. Tu se domislim jaz, da sem nedavno bral v slovenskih novinah, da so se ljubljanski gimnazijski abiturijenti pred toliko in toliko leti zmenili, da se snidejo zopet čez deset let. Čital sem dalje, da so se res sešli: ta je bil profesor, óni duhovnik, ta si je pridobil na tem polji že imenitno ime, óni na drugem.

»Kakó lepo bi bilo,« opomnil sem sosedu svojemu za mizo, Janku, »ko bi se tudi mi dogovorili in sešli čez deset let vsi, kar nas sedi danes tu skupaj pri odhodnici.«

»Dèj, govôri o tem, izproži to misel!« rečem mu, in ni se dal dolgo prositi.

Brez ugovora smo si segli v roke, da se vsi zopet snidemo čez deset let. Bled je bil kraj, za katerega smo se odločili in dan po veliki Gospojnici, na katerega smo se hoteli sniti. Zakleli smo se vsi, da pridemo gotovo, naj smo še tako daleč od domovine in le v slučajih, ko bi komu že nikakor ne bilo mogoče priti na omenjeni dan na Bled, naj se ta saj pismeno oglasi, da vemo o njem, če še živi in kje. —

Minilo je od ónega dné deset let. Da sem odkritosrčen, smijal sem se temu, kar se mi je pred desetletjem zdelo takó »lepo«. Pozabil pa vendar nisem dogovorjenega dneva.

Nastánil sem se že pred kakima dvema letoma na Gorenjskem, blizu Bleda in mislil sem si, čeprav že nikdo ne pride, jaz grem lahko, méni je pot do jezera prijeten sprehod in za jeden dan se tudi lahko oprostim vsakdanjih svojih opravil.

Čakal sem, da bi kdo prišel, a čakal sem zastonj. Najprej sem mislil, da pride kdo z jutranjim vlakom. Ko le nikogar ni bilo, tolažil sem se, da do opoludné morda vendar še pride kdo, če drugače ne, pa »per pedes«, saj marsikak turist tako rad peš hodi.

Svojih znanih, tedaj na Bledu bivajočih poletnih gostov, nisem hotel poiskati nikogar. Bal sem se, da bi me kdo zadrževal, kajti zdél sem se kot nekak »slavnostni odbor«, ki ima vsprejemati prišlece. Preiskal sem vse gostilne okoli jezera, da bi kje zasledil kakega nekdanjega svojega tovariša z gimnazijskih klopij. Povpraševal sem ljudi, je li prišel danes kak tujec, ki bi iskal kake družbe — ali vse zaman!

»Da bi bil vsaj dal v kak časopis«, mislil sem si. »Pa čemu tudi,« rekel sem sam v sebi. »Kakor jaz nisem pozabil ónega dogovora, tako bi se tudi gotovo spomnil lehkó vsakdo sam, kdor bi hotel sploh priti. Da bi ravno jaz moral za druge misliti in da bi jih s takim pozivom po časopisih nekako moralično silil! Prisiljena družba ni nikakor zabavna!«

Truden, lačen in žejen sem bil, ko je na Otoku, ali kakor pravi národ, »na Robci«, cerkóvnik zazvónil póludan. Sédel sem v prijazno verando Petranove gostilne ob jezeru. Privézal sem si zopet onemoglo dušo k telesu z jedjo in pijačo in ker sem bil sam, vlekel sem na uho govorico za drugimi mizami sedéčih gostov. Bila je seveda vsa nemška, le takoj za mizo tik mene je govorila rodovina, obstoječa iz očeta, matere in hčere, celó angleški. Njih dolgi in pusti obrazi so me začeli nekako jeziti, sam ne vem, zakaj; saj sem vendar že videl dosti

še čudnejših obrazov. Napósled me je jelo celó jeziti, da ni prišel vsaj jeden ónih, ki se je zaklel pred desetimi leti, da pride gotovo, ako bi ležal tudi že v grobu. —

»No, poglej, saj tam-le prihaja jeden! Kar naravnost gre proti moji mizi, ne da bi se ozrl na desno ali levo, kakor bi že vedel pred desetimi leti, da moram ravno za to mizo sedéti in nánj čakati.

»Zdrav, prijatelj!« zakliče mi nekako z ótlim glasom in mi podá roko, ki se mi je pa zdela nekako čudno mrzla.»

»Pozdravljen, Vojteh! No, vendar tudi ti nisi zabil denašnjega dné!« hotel sem mu zaklicati, a ozrem se in tu sedita že tudi dva druga znanca za mizo, kakor bi bila vzrasla iz stolov, in mi molita roke v pozdrav. Bila sta Fran in Marko. Čudil se že nisem več, da sedimo zdaj hipno štirje za mizo. Nekako izpremenjeni se mi zdé pač vsi, pa saj ni čudo. Vojteha od ónega dné, ko smo skupaj bili pri odhodnici, več nisem videl. Frana kaka štiri leta ne in Marka že dvé leti ne, kar sem bil zadnjič v Ljubljani.

»Tres faciunt collegium!« oglasi se Vojteh, »in mi smo celó štirje.«

»Štirji, vsi pastirji,« začne Marko peti znano pesem.

»Malo nas je, a smo ljúdi!« izpregovori Fran.

»Oj, ta nesrečni, že tolikokrat ponavljani verz!« mislim si jaz sam záse.

»Veseli me, da vsaj mi štirje nismo pozabili, kar smo si obljubili pred desetimi leti ter se na denašnji dan sešli tukaj na Bledu, v slovenskem našem raji. Spraznimo vsak v svoj spomin kozarce!« govoril je Fran in trknili smo s kozarci.

»Brez programa smo, in ker nas je le četvorica, predlagam jaz, da vsak povéj, kaj je prebil v teh letih, kar nismo bili skupaj.«

»Dobro, dobro!« vpijeta Fran in Marko Vojtehovim besedam in tudi jaz sem zadovoljno prikimal.

»Ti začneš, Vojteh, s pripovedovanjem, ker ti je prišla ta dobra misel,« pravi Marko.

I.

»Povest moja ni dolga,« začneja Vojteh. Ko sem prišel domóv na Gorenjsko v rodno svoje mestece, zdelo se mi je kmalu dolgočasno. Polno raznovrstnih idej mi je rojilo po glavi. Imenovali ste me že na gimnaziji pesnika in res, dôkaj sem imel snovij v glavi za pesmi, povesti in novele; celó neko dramo iz slovenske zgodovine sem hotel spisati, a zdelo se mi je samemu vse tako nezrelo. Pesnik, če hoče kaj dobrega podati svetu, mora živeti, mora poznati življenje in živ-

ljenja strasti, naj se pokažejo te v ljubezni in prijateljstvu, ali v sovraštvu in zaničevanju, v nizkosti in podlosti ali v velikodušnosti in v junaštvu. In jaz ubogi gimnazijski dijak, kaj sem poznal še svetá in življenja!

Vesel sem tedaj poprijel priliko, katera se mi je ponudila, da grem za domačega učitelja v Prago h knezu Waldburgu.

Knez Ivan Miroslav bil je zelo prijazen gospod. Pristen aristokrat vsprejel me je posebno uljudno in prijazno, in strah moj, ki mi je začetkom stiskal grlo, da sem stežka govoril, minil mi je kmalu.

Povedal mi je, da ima sina in hčerko. Meni v skrb bode izročen le princ Markvart, deček devetih let, katerega naj pripravljam, da stopi v gimnazijo. Princeza Marta je bila mlajša in je imela guvernantno. Pri tej nisem imel nič opraviti, kakor, da jo učim semtertja risanju. Risati pač nisem znal sam več kakor otrok, ki z ogljem nariše na belo hišno zidovje kolesaste kroge, naredi dve veliki piki vánje za oči, navpično črto za nos in povprečno za usta, vendar mislil sem si, za šest- do sedemletno dekletce že znam dovolj, če je prav princeza.

Bil sem vsprejet, ko se je knez prepričal, da umem tudi nekoliko francoski, in me zagotovil, da se utrdim v konverzaciji v nekaj tednih.

Predstavil me je knez takoj kneginji. Bila je še mlada ter impozantna in elegantna prikazen. Pozval je tudi otroka svoja Markvarta in Marto, ki sta se mi prikupila na prvi hip, in tudi jaz sem se jima prikupil kmalu. Predstavljen sem bil tudi še gospodični Adrienni, mladi in veseli Francozinji, Martini guvernantki.

»Pri gospodični Adrienni, gospod Orel, naučite se kmalu francosčini, ker prisiljeni bodete ž njo v njeni máterinščini govoriti. Nemščina njena je »horrible«, da se s to komaj za silo razume s slugami. Gotovo se kmalu in radi naučite tako lepi gospodični na ljubáv,« reče mi šaljivo knez.

»Kje pa je moja sestra Maksa?« vpraša knez svojo soprogo.

»Peljala se je obiskat neko prijateljico. Že jaz seznanim gospoda Orla ž njo,« odgovori kneginja.

V teku dneva sem se moral preseliti v hišo in utégnil sem dovolj, kajti »obed je ob šestih«, reče mi knez, »in do takrat uredite lahko vse.« —

Zdaj se je imelo začeti záme novo življenje, katerega še nisem poznal.

Bilo je začetkom oktobra. Vpisal sem se še tisti dan na univerzo v modroslovno fakulteto. Prenesti sem dal vso svojo prtljago na novo

svoje domovanje, kjer sem imel na razpolaganje dve elegantni sobi, in ob kakih štirih šla sva že z Markvartom na sprehod.

Jako prijazen in lep fantič je bil učenec moj. Imel je zdrav in normalno razvit razum za vse in dobro srce. Zanimalo ga je vse in na sprehodu že mi je povedal, čemu se je učil dozdej; da je njegov prejšnji učitelj vstopil za profesorja na neko gimnazijo in mnogo drugih stvari. Pravil mi je tudi, kaj je vse počel in doživel na počitnicah in bila sva v dobri pol uri taka prijatelja, kakor da sva znana že bogvedi, kako dolgo.

Prišla sva od sprehoda domov in šel sem v svojo sobo ter hotel urediti svoje knjige, kar priteče k meni princ Markvartek, naj pridem v salon k mami in teti Maksi.

V salonu sta sedeli kneginja in njena svakinja sami.

»Gospod profesor Orel« (imenovali so me takoj sprva tako) — »svakinja moja, princesa Maksimiljana,« predstavi naju kneginja.

Nemo se priklonim. Princesa mi podá drobno, belo roko in pogledavava se drug drugega.

»Zeló me veseli, gospod profesor, da Vas spoznam. Markvartek je že poln hvale o Vas. Toliko mi je že povedal o denšnjem sprehodu.«

»Res, gospod profesor, kar čuditi se moram, da je Markvart tako vnet za Vas. Prejšnji učitelj njegov, ki je bil vendar tako prijazen in inteligenten gospod, in tri leta pri njem, ni se mu v vsem času tako prikupil, kakor Vi v sámi jedni kratki uri.«

»Zeló sem srečen, da sva se tako hitro sprijateljila. Tudi meni se je Markvart prav priljubil,« odgovorim jaz.

Kneginja je odšla kmalu na to iz salona in med princeso Maksimilijano ali Makso, kakor so jo navadno klicali, in med mano se je razvila kmalu živahna konverzacija.

Princesa Maksa je bila mladostna, lepa prikazen, še v letih razvijanja. Ni bila morda tako impozantne lepote, kakor kneginja Lujiza, a bila je tako ljubkega in prijaznega vedenja proti vsakemu, da se je morala vsakemu na prvi hip priljubiti. Z modrimi svojimi očmi pogledala te je tako zaupno in odkritosrčno, da bi storil zánjo vse, kar bi le hotela, in tudi nji bi zaupal vse skrivnosti svojega srca, dobro vedoč, da pri nji najdeš tolažbe.

Vse jo je zanimalo in rada me je poslušala, in tudi jaz sem ji rad pripovedoval o svojem domu in o svojcih domá, o tem, kar upam, da mi prinese bodočnost in kako hočem doseči svoj namen.

Pri obedu sva si sedela nasproti in vedno me je tako zvesto poslušala, če sem kaj govoril, in me neprestano gledala.

Vsi so me radi imeli v knežji rodovini. Princ Markvart je bil najrajši vedno le pri meni; ne le, da se je pridno učil z mano, bil je tudi vse proste svoje ure v moji sobi i skrbel je záme, sem li dobil časopise, imam li smodek dovolj, in briga se za druge jednake malenkosti.

Takisto gospodična Adrienna in njena varovanka; obé sta radi občevali z menoj in če sta šli na sprehod tisti čas, kakor jaz z Markvartom, šli sta vedno tja, kamor sem šel jaz.

Knez in kneginja sta mi zaupala v vsem popolnoma, ne le, kar se tiče vzgoje princa Markvarta, temveč tudi v vsem drugem. Bil sem v hiši, kakor nekak »major domus.« Če je odšel knez kam za nekaj dni, ali pa celó z njim še tudi kneginja, bil sem jaz gospodar vse hiše; mene so morali vprašati, naj se li v kakem posebnem slučaju ukrene to ali óno.

Najprijetnejši so bili večeri, če sta bila knez in kneginja samá povabljeni k tej ali ónej soareji, kamor princesa Maksa ni šla zaradi svoje mladosti. Bila je namreč šele v šestnajstem letu.

Takrat je predsedovala pri čaji princesa Maksa. Drugače smo se morali strogo ceremonijalno vèsti, a take večere smo se gibalí prosteje. Skromna družbica nas je bila. Princesa Maksa, gospodična Adrienna, Markvart, Marta in jaz. Uganjali smo vsakovrstne šale, smijali se, časih se pa tudi resno pomenili o marsičem. Semtertja smo igrali tudi kako igro in čutil sem se med njimi, kakor bi bil domá.

Prav rada je hodila princesa v gledališče. Vsakokrat je izpraševala mene poprej ob igri, katera se bode predstavljala danes zvečer, in zopet po gledališči domóv prišedši sva se menila pri čaji ob igri in o predstavljanji. Prav pametno in razumno je znala razsojevati oboje in marsikáj sem pridobil tudi jaz iz njenih ust.

Ravno tako rada je brala Maksa knjige, katere sem ji priporočal jaz. Zanimal sem se jaz takrat posebno za estetiko in filozofijo; tudi njo je mikalo vse to in ako mi je ugajalo kaj posebno, dal sem knjigo tudi nji in prerešétala sva jo potem tako, kakor bi bila druga v studijah.

»Gospod profesor, Vi naredite iz Makse še učenjakinjo,« rekal je večkrat knez Ivan Miroslav, če je pri kakem učenem pogovoru razvijala tudi princesa Maksa prav učenjaški svoje nazore. —

Tako je v prijetnem življenji minila zima in pomlad. Po leti smo se preselili iz mesta na kmete. Letos se je odločil knez s kneginjo iti na grad Smreče, neko posestvo svoje na južnem Štajerskem.

Grad Smrečje, ali kakor so ga imenovali nemški: Tannenburg, leži na nevisokem griči v prelepi dolini sredi vinorodne južne Štajerske. Grad je lepo in prostorno poslopje iz srednjega veka in od nekdanj last knezov Waldburških. Obseza ga od južne strani prekrasen vrt in od severne prostran park, po katerem so lepa, z belim peskom posuta pota in v hladni senci prijetne klopi.

V park sem zahajal vsako jutro ter se ali sprehajal ali sédel na kako klop in vzel knjigo v roke, katero sem nosil s seboj.

S princeso Makso sva se shajala večkrat na jutranjem sprehodu. Menila sva se zopet o knjigah in študijah, s katerimi se je ravno pečala. Nesrečnim sem se čutil ves dan, če se kakega deževnega dné nisva šla zjutraj v parku.

Zgodilo se je nekoč, da je šel dež tri dni. Tudi četrty dan je bilo še megleno in pota so bila vsa premočena. Védel sem, da Makse danes ne bode, ali vendar sem imel nekaj malo upanja, da si bode tudi ona želela priti v park navzlic ne ravno prijetnemu, meglenemu jutru ter se hotela tam z menoj sniti in pogovarjati.

Pohajal sem sam in opazoval, kako kvaro je povzročil nocojšnjo noč vihar. Poglej, tu je nevihta podrta po nóči mlado lipo, ki je še včeraj tako ponosno stala in molela v nebo košate, zelene veje! Danes leži drevo potrto na tleh!

Zamislil sem se. Zamislil sem se v svoje življenje, spomnil sem se princese Makse in nekaka groza me je obšla. Tako tesno mi je bilo okoli srca, da bi se bil najrajši zjokal.

»Gospod profesor!« začujem zdaj nekaj korakov za seboj znan glasek.

Ozrem se. Bila je princesa Maksa.

»Princesa, Vi tukaj?« vprašam jaz vesel in zajedno osupel, ne verujé očem svojim, da jo vidim pred sabo.

»Ravno sem mislil na Vas,« pristavim k vprašanju svojemu, ko ona še vedno molčí.

»Kaj ste mislili o meni?« vpraša ona.

»Pogrešal sem najinih vsakdanjih sprehodov in pogovorov v parku in prav nesrečnega sem se čutil,« odgovorim jaz.

»Tudi meni je bilo tako. Nisem mogla prebiti v sobi. Ves dan se včeraj nisem mogla sama pogovarjati z Vami. Ves dan moram občevati zdaj s tem, zdaj z ónim in govoriti vsakdanje banalne fraze in osobito te dni, ko zaradi dežja vsi lovski gostje tičé domá,« pripoveduje mi ona hitro.

Nekoliko korakov sva šla dalje po poti, ne da bi kaj govorila. Ném sem zrl v tla. Povedati bi imel toliko nji, katere je polno moje srce, za katero bije vsaka žilica v telesi mojem!

Ne vem, kako dolgo sva hodila tako dalje. Zdaj obstojim in ji pogledam v obraz. Gledala me je s svojimi zaupljivimi modrimi očmi in ko se ujamejo najine oči, povabila jih je ona in se zardela.

Primem jo za róko.

»Maksa!« vzkipi mi iz prsi.

»Vojteh!« zakrikne ona in mi pade na prsi.

Držal sem jo v rokah svojih in sam nisem mogel razumeti sreče svoje. Poljubil sem jo na zaprte oči, odprla jih je in sijaj sreče zablišnil je tudi z njenega obraza. Poljubim jo naglo na smehljajoče ustnice in srkam v poljubih najvišjo slast ljubezni.

Govorila nisva dosti. Stisnila sva si roki, drug drugzega pogledala v oči, srčno se nasmijala, objela in poljubila.

»Zdaj moram pa v grad, Vojteh!« spomni se Maksa. »Saj jutri zjutraj prideš zopet ob tej uri v park, kaj ne?«

Stisne mi roko in kakor srna odhiti proti grádu.

Obstal sem na mestu in gledal za izginilo čarobno prikaznijo. Nekaj trenutkov sem čutil le srečo svoje ljubezni, ali kmalu se je že tudi oglasila v prsih vest.

»Kaj bode iz tega!« dejal sem na pol glasno samemu sebi.

»Gospod profesor Orel!« zaslišim zdaj tik sebe glas kneza Ivana Miroslava.

Zdelo se mi je, da sem okamenel.

»Kaj bode iz tega, vskliknili ste sami, gospod profesor!« reče mi knez.

»Knez!« hotel sem mu poseči v besedo, toda molčal sem. Nisem mogel govoriti, glas mi ni prišel iz grla.

»Vrtnik mi je naznanil danes zjutraj, naj grem gledat, koliko kvare je naredil nocojšnji vihar, in tako sem bil slučajno priča vsemu prizoru,« nadaljuje knez Ivan Miroslav. »Ko bi bil morda videl samó zadnji del, ne bil bi ostal tako miren gledalec, ker bi moral misliti, da so ta shajališča k zaljubljenemu kramoljánju in poljubovanju zmenena. A videl sem in slišal vse. Nečem dolžiti niti Vas, niti Makse. Kriv vsemu temu sem le jaz in soproga moja, kneginja Lujiza, ker nisva bolje pazila na vaju mlada človeka. — Brat njen sem tudi váruh mladoletne svoje sestre. Poznate me, gospod profesor, da sem prost marsikaterih predsodkov, tudi tega, da nismo vsi ljudje jednaki. A teh predsodkov niso se že tudi osvobodili ti ljudje, s katerimi živim, na katere sem

navezan po svoji vzgoji in po drugih svojih nazorih. Nečem še tudi omenjati, da ste še mladenič in se šele učite, da bi pozneje kaj veljali v življenji. Mladí ste Vi in mlada je tudi princesa Maksa. Pozabila bodeta oba kaj kmalu denašnji — dogodek.«

»Jaz Makse ne pozabim nikdar!« izpregovorim zdaj jaz, ko sem prej nem, kakor grešnik, poslušal hladne in brezstrastne besede kneževe. »Princese Makse ne pozabim nikdar, vendar svoj položaj razumem popolnoma in vem tudi, da morem zapustiti hišo Vašo.«

»Prebolim li to?« šlo mi je po glavi. V srci svojem sem čutil, kakor bi se mi pretrgala življenja nit.

Knez Ivan Miroslav mi dá svojo roko v slovo in v znamenje spoštovanja navzlic vsemu temu, kakor mi je rekel, in me zagotavlja, da že on izume kako verjetno bajko za druge in tudi za Makso, zakaj sem tako nanagloma izginil z grada.

Dolga vrsta dolgih dnij trpljenja in mučenja je bilo odslej življenje moje. Kmalu sem zopet zaničeval samega sebe in kmalu sem zopet besnel sam proti sebi.

Ko sem odhajal z grada, dal sem knezu častno besedo, da ne bodem Maksi niti pisal, niti izkušal je zopet videti.

»Kaj me briga dana častna beseda! — Jaz jo moram videti moram biti pri nji!«

Vlekla me je neka notranja moč k Maksi nazaj, silnejša od volje moje. Hotel sem iti nazaj v Prago, tam sem ji vsaj bliže. Odločil sem se tedaj, da jutri zopet odpotujem. Ni me mogla preprosiť niti mati, niti sestra, da bi ostal vendar še nekaj dnij pri njima domá.

Ko sem se odločil, da grem, pomiril sem se nekoliko. Légel sem v posteljo, a vstal nisem več!

Ležal sem, kakor so mi pozneje povedali, skoro tri dni v nezavesti, ali ko sem se prebudil iz nje, zdelo se mi je, da spim komaj jedno uro. Hotel sem vsťati, kar me prime za roko sestra Radojka, katero sem zdaj šele ugledal poleg postelje svoje, in mi reče:

»Vojteh, miruj, ne vstajaj, ker si bolan!« Moral sem znova lěč in mirovati, saj sem bil tako slab. Ležal sem nekaj trenutkov z odprtimi očmi in nisem mogel razumeti, kaj se godí z mano.

Zdaj stopi zdravnik z materjo k postelji moji in me prime za roko. Spoznal sem, da ležim bolan, toda čutil nisem nobenih bolečin. Zaprl sem oči in sanjal. Sanjal sem tako lepe sanje! Z Makso sva se držala za roke in se sprehajala po velikem krasnem vrtu ter se pogovarjala, kakor nekđaj na Smrečji v parku.

Prebudil sem se zopet iz teh sanj. Videl sem pred svojo posteljo jokajočo mater in sestro.

»Ne jokajta!« rečem jima s popolnoma zdravim razumom. Čutil sem, da moram umreti in misel na smrt mi ni bila težka. »Prosim vaju le še to, dajta vedeti, kadar umrjem, o smrti moji tudi knezu Ivanu Miroslavu.«

Težko sem govoril. Zastajala mi je sapa.

»Z Bogom, mati, z Bogom Radojka!« in podal sem ob svoji postelji ihtečima obe roki. Ne jokajta, jaz sem srečen... Maksa!»

Pal sem zopet v nezavest.

Zdajci se prebudim na popolnoma neznanem kraju... toda to ni več iz mojega življenja...

Povedati Vam pa hočem še nekaj o Maksu.

Maksa se ni dala utolažiti niti po svojem bratu, knezu Ivanu Miroslavu, niti po kneginji Lujizi. Bledela je in upadala so ji lica od dne do dne bolj in zdravniki so svetovali, naj gredo ž njo na jug. Šli so v Meran.

V tihi melanholiji je sedela Maksa po ves dan in mislila na izgubljeno srečo. Mislila je náme! Knez je nji in vsem drugim rekel, da sem dobil brzojavno vest, da je mati moja na smrt bolna. Maksa je že na Smrečji opazila, da knez nalašč nji nasproti ni povedal resnice, da mene ne bode nikdar več.

Bili so v Meranu zdaj že nekaj tednov. Sèmkaj so dobili tudi poročilo o moji smrti. Sluga, kateri je dobil prvi to poročilo v roke, pokazal je je na verandi pred hišo sedeči princesi, misleč si, da bode to poročilo zanimalo ubogo, tiho bolnico, ne vedoč, kak pomen ima zánjo smrt odšedšega domačega učitelja.

Vskriknila je, ko je brala moje ime. Pomirila se je pa zopet, ko jo vpraša sluga, naj li pokliče nje družico.

Ležala je dolgo bolna. Moj duh je plaval krog nje, ko je ležala na postelji, in skupno sva splavala v raj, kateri bi za naju ne bil raj, ko ne bi bila združena...«

Trknili smo s kozarci in jih izpraznili, ko je umolknil Vojteh.

Po kratki stanki reče Vojteh:

»Zdaj je na tebi vrsta, Fran!«

»Takoj pričnem«, oglasi se ta.

(Dalje prihodnjič.)

Grad Predjamski.

Krajepisno-zgodovinska črtica. — Spisal Fr. Podkrajšek.

(Konec.)

hraber in pogumen je bil Erazem Predjamski. Radi tega ga je čislala vsa plemenita gospôda kranjska in štajerska óne dôbe. Ali mračen mu je bil duh, srce osorno, nepristopno, blažjim čutom. Dva strijca je imel; a padla sta oba v jeden dan v bóji proti dédnemu sovragu našemu, klétemu Turčinu, ostavivša netjaku svojemu ogromne imovine. Prisilili so Erazma, ki je bil zadnji svojega rodú, da se pozákoni in istinito se oženi s Katarino Ungnadovo. Národ naš velí, da sila ni mila. Tako je bilo tudi s to prisiljeno zvezo. Erazem ni ljubil soproge svoje — mrzela mu je. Nikdar ni znal, kaj je sreča očetova. Skoro je boginja Morána ločila ta zakon. Erazem je ostal vdovec.

Dasi Erazem ni gojíl nežnih čutov v svojem sreci, dasi mu je osornežu mrzel ves svet, dasi je bil neotesan in surov, ipak se mu je duša z mladeniškim ognjem oklenila moža-junaka, katerega je jedino ljubil prijateljski, ognjevit. Bil je to Andrej Baumkircher, rodóm Kranjec. Napačno ga torej Enej Silvij imenuje Štajerca, kajti ródni mu grad je stal v Vipavi, kjer se še dandanes nahajajo razvaline takozvanega »Baumkircherjevega turna«. Silen človek je bil to, hraber in pogumen. Podkvé je lomil v roci, kakor steklo, in kadar je v bóji dvignil težki svoj meč, odletela je protivniku roka ali glava, kakor da je makova. Pravljica pripoveduje o njem, da je sovražniku često razklal glavo do brade, dasi mu jo je kril železni šlém. Cesar Friderik IV. (1439. - 1443. l.) ga je jako cenil, podelil mu je baronstvo ter ga imenoval celó štajerskim dežélnim glavarjem. Radi hudih bojev, katere je bojeval cesar s celjskim grofóm Urhom, z ogrskim kraljem Matijo Korvinóm, s češkim Podjebradóm, in zaradi slabega gospodarstva svojega je bil pogostoma v denarni zadregi. Baumkircher mu je pomogel često z ogromnimi vsotami iz stiske, kajti bil je jako imovit. Cesar mu je zato zastavljal svoja posestva štajerska. A tudi s hrabrim svojim mečem mu je pomogel Baumkircher mnogokrat ter dva pota celó rešil ga smrti, pogibelji in zajetja. Ureh Celjan je oblegal cesarja leta 1452. v Dunajskem Novem Mestu s 24.000 vojniki. Malo, malo, in po cesarji je bilo. Neprijatelji so nasákovali mesto, že pridrlí vánje. Pa kakor nekda Horacij Cocles, postavil se jim je, ko je že bežalo vse, Baumkircher s svojo četo po

robu, posekal, kar je prišlo preblizu in na obalih Dunajščice branivši se, čakal, da so mu za hrbtom drugovi podrli most. Potem pa se zakadil v penečo vodo in navzlic strélicam in kroglijam, ki so zvižgale za njim, srečno prispè na óni kraj in po vrvi spleza v mesto. In držali so se obleženci toliko časa, da je deželni glavár kranjski Ureh grof Šaumburški s Štajerci in Korošci vred prihitel na pomoč, ki so razgnali potem ogrsko vojsko ter ž njo vred vstajnike dunajske. — V drugo pa je Baumkircher pomogel cesarju na Dunaji, ko so ga oblégal in skoraj ujeli v lastni mu hiši uporni Dunajčanje.

Baumkircher si je vzdržaval ogromno krdelo vojn timer na svoje troške. Ukazalo se mu je, da jih po vojni takoj odpusti, a stóri to, ako moreš! Vsakdo je zahteval prej dolžne mu plače. Kje vzeti? Cesar sam ničesar ni imel in v svojih stiskah ničesar ukreniti ni mogel, Baumkircherjeve jate so pa v tem plenile in ropale po Štajerskem. Stanovi so se pritoževali radi tega pri cesarji. V novo, ali zaman, velel je cesar, da ukróti in razžéne Baumkircher svoje vojščake, zaman je zapovedal pobirati nekaj davek pri vseh podanikih, naj si je moškega ali ženskega spola, naj si je plemič ali kmet ali duhovnik, berač ali bogatin — vse te ogromne vsote niso zadoščevale za ogromni dolg. Duhovščina, nevajena plačevati danja, jela se je groziti, dà, v Nemškem Gradci so celó nabili na javnem trgu pamflet, kateri je spisal neki frater in v katerem se je strašno obiral cesar. — Ko uvidi Baumkircher, da nikakor ne bode prišel do denarja svojega, posojenega cesarju, zveže se z Ivanom Štubenbergom in Urhom Eiczingom, ki sta, kakor on, pri cesarji imela čuda terjati. Trójica ta jame se sedaj upirati javno in vojevati proti cesarju. Tej zvezi sta pristopila še Andrej Greisnegger iz Koroške in Nikolaj Lichtenšteinski. Krvavo so se rovali dve leti ter si osvojili pet cesarskih gradov. Cesar, kateremu je bil Baumkircher potolkel kacih štiristo mož, jel se je konéčno že pogajati z uporniki in plačati jim je hotel jeden del dolga. Toda le Ivan Lichtenšteinski in Ivan Štubenberg sta se z odovoljila s to predlogo, ostala trójica se je upirala tudi dalje trdovratno.

Ali junaka Baumkircherja je skoro ujela lest, zvijača zavratna. Pozvali so ga, da pridí v Nemški Gradec pogajat se ter poslali mu slobodno pismo. Stalo je v njem, »da se sme od jutra, ko zvoní ‚Zdravo Marijo‘, do večernega zvonjenja, varno baviti v mestu.« Na grádu, kjer so mu stavili uvete, zadrževali so ga neprimerno dolgo. Silni Baumkircher ni mogel vsprejeti pogojev, ki bi mu bili naklonili velikansko izgubo imenja. Že se je nagnil dan, že je légal na zemljo mrak, ko se po brezvspešnem pogajanji odpravlja z grada junaški

štajerski glavár. A ni še dobro v mestu, dá se zavratno znamenje — zvon zapoje, Mariji v večerni pozdrav. Ko na uho bijó Baumkircherju ti glasi, vspodbode žebca. Na Muri so še odprta mestna vrata, še sta v visu nótranja in zunanja železna ograd. A ko prijaše silni vitez pod vrata, na mah zdričí pred njim in za njim ograd nizzdolu, Baumkircher je v železni kletki. Hipoma pridere tudi četa vojníkov, nótranja ograd se potegne kvišku — prične se ljut bòj. Že začnó osupli bežati bojní hlapci, videči, kako siloviti jezdec družemu za družim cépi glavo, kako ga objemlje mrtvecev vál. Ko pa jednemu razčesne čepinjo, odkréhne se mu pri ročniku meč. »Da mi je pri rokah bojní moj meč,« zagrmel je junak, »vse mesto bi ugnal v kozji rog!« ko ga je brezorožnega podrla divja tolpa zavratno raz konja in ga zvezala. Prosil je odloga, zatrljeval, da prepustí cesarju vse zajete in zastavljene gradove, obetal 60.000 zlatníkov, ako ga izpusté — zaman! Javilo se mu je na lici mesta, da mora tukaj umreti. Bosonóg pater ga izpové in kranjski junak, ki je na bójnem polji sto in stokrat gledal beli ženi iz oči v oči, junak, ki se je poganjal le za svoje imenje, ki je dvakrat otél cesarja iz sovražnih rók, jedenkrat rešil mu življenje, sklenil je tam, kajti krvník je že čakal in odletela je z ramen junaška glava!

Ta dogodek je zadál našemu Erazmu strašansk udarec. Bolest mu je sežéla srce, ko je zvedel žalostno usodo prijateljevo. Ni se mu še solzilo okó, odkar je bil odrasel otročji dóbi — sedaj pa so mu debele srage tekle po zagorelem lici. Javno je očital nehvaležnost cesarju, trdé nedolžnost prijateljevo, očitaje verolomstvo vladnih prištev. Odtegniti se je mislil svoji službi, popustiti cesarski dvor. Sila prigovarjanja je stalo vse plemstvo, da so ga pregovorili in pomirili.

Ostal je. A da je prej tihoten bil, samosvoj, osoren, bil je sedaj v še obilnejši meri. Mrzel je bil, mrtev svetu — nikogar ni več zval prijateljem. Kar se mu je še mililo, bil je bridki meč, ognjevíti žebec in dvójica velikanskih psov, ki sta celó spavala pri njem. Umršega prijatelja-svojega se je spominjal vedno.

Leta 1483. je bilo. Cesar Friderik IV. je imel ondaj dvor svoj v Frankobrodu na Meni. Tudi Erazem je bil tam navzočen, saj je bil stotník telésne straže cesarske. — Gostí so prirédili — rujno vince je lezlo že v láse gospódi viteški. Govorica nanese tudi na sojenega Baumkircherja. Vse mu je milovalo kruto usodo, vse ga žalilo. Star vitez Zavravški trdi, da je Baumkircher junak, kojega ne doseže nikdo navzočnikov. To je mrzélo grofu Papenheimu, čestihlepnemu velikašu. Upornikom ga nazivlje, kateremu je bilo po volji, da je poginil v krvníkovih rokah. Bliskoma poseže Erazem po svojem méci, zahtevaje,

da Papenheim preklíči svoje besede. »Nikakor ne!« zavrne grof, in predno so se zavedeli gospóda, predno so mogli razdružiti srdita bojevnika, že je Papenheim ležal v krvi mrtve na tleh. »Béži, reši se!« klicali so prijatelji Erazmu. A junak, ki ni nikdar znal strahú, ostal je, ni bežal.

V ječo so vrgli silnega Erazma, obsodili ga na smrt. »Naj mi je tako!« dejal je zadnji Luegar, začuvši obsodbo svojo, »prevečkrat že sem srečal na bojišči smrt, v bójih za očevino, da bi se je moral bati sedaj. Krvnikov meč nikogar ne omadežuje več, kajti sprala, osvetila ga je kri Baumkircherjeva.« — Marsikomu se je smilil mož, marsikomu se porósilo okó. Erazem se je udal usodi svoji, moški pričakoval smrti — zapuščen, osamljen, brez žené, brez dece, brez prijatelja!

Že se je bil nagnil tretji dan — póslednji dan Luegarjevega življenja. Pred ječo so se gostili čuvaji z jedjo in pijačo, katero jim je bil kupil obsojenec. Kar vstopi sivolàs menih. Erazem takoj spozná našemljenega štajerskega grofa Baerenecka. Prinesel mu je bil pilo in orožje. — Zjutraj obsojenega viteza ni bilo več v ječi; prepiljeno omrežje na oknu je pričalo, na kakov način ga je bila vzela noč.

Kam sedaj, da bi bilo varneje? Na Kranjsko, v rôdni si grad očetov! Tja sedaj kréne Erazem. Bilo je to tudi najprikladneje okoliščinam njegovim. Grad je bil trden, skoro nepoznat, dà, celó domači ljudje so vedeli le malo o njem. — O prihodu lêsem se je skoro slabo godilo Erazmu. Dvanajst kraških korenjakov, nekdanjih bójnih hlapcev njegovih, ki so bivali tu, ni ga takoj spoznalo. Že so segli po mēčih ter ga hoteli pobiti, ko ga spoznajo. Povédali so, da živé večinoma o plénu.

Skrajema je hotel Erazem mirno živeti tu in baviti se le z lovom. Ko pa zvé, da ga préganjajo, da so za morilcem Papenheimovim izdali tiralne listove, da so nágrado razpisali na glavo njegovo, tedaj mu zavrè kri, strašno prisego izusti, osveto vsemu človeštvu. Nekdaj slavni kapetan telesni dvorski straži polupeži se — vitez postane navaden zločinec, tolováj.

Prvi, ki je zaznal, kdo je Erazem Predjamski, bil je Ivan Štegborg, vlastelj v bližini Loža. Po nóci je pridrl Luegar pred grad, obkolil in tudi skoro se ga polastil. Graščák je zbežal in se skril na kašči; Erazem ga najde tu visečega, že mrtvega. Tla so bila namreč trhla, udrla so se pod težo Štegborgovega obilega telesa in siromak je obvisel med dvema deskáma, kjer je žalostno poginil. Erazem opléni grad in ga konečno še zapali.

Toda ne samó bogatina vlastelja, nego i siromaka kmeta je tiščala kruta pest Erazmova. Valvasor pripoveduje, da mu je pravil baron Rosetti, vlastelj Orehovske gospóšćine, kako mu je oča njegov pripovedoval o kmetu, čegar očetu je Predjamski s pólja odpeljal jarem volov. Nikdo ni bil sedaj več varen pred hudobnim Predjamskim gospodom.

Strog ukaz je došel tržaškemu glavárju, baronu Gašparju Ravbarju, da ugonóbi drznega, nevarnega razbojnika. Lahko je sicer bilo, izdati takovo zapoved, a jako težko zvršiti jo. Kje iskati koga, ko se mu niti vedelo ni za stan? Ako so nánj pazili po Hrušici, razbojeval je po Vipavi, ako tu, bil je na Pivki kje. Nikjer ga niso mogli zasačiti — prelokav in prezvit je bil Erazem. Vedoč, da mu ne morejo do živega, sklene, zanašaje se na nedohodno trdnjavo, sam pokazati jim bivališče svoje.

Tržaški glavár Ravbar gostí prijatelje na Malem grádu pri Planini. Vse je dobre volje. Zdajci prijezdi pred grad vitez. »Hajdi k gospodu svojemu!« velí slugi. »Povej mu, da ga k sebi pozivljem v gostí; sam mu hočem pokazati pot do svojega gradú in izvestno mu tam bolje postrežem, nego on meni tu!«

»Kdo pa ste Vi, gospod?« vpraša ga zvedavo topi sluga.

»Tvojemu gospodu sem iskren prijatelj, zovem se pa za Erazma Luegarja,« zagrohoče se jezdec, izpali dva samokresa, potem pa zabrne vranca in beží.

Baron Ravbar je z gósti vred takoj pri oknu. Kaj vidijo? Luegarja na konji, ki se jim še roga na bégu in v pozdrav maha s svojim baretom. Brzo osedlajo konje ter pohité za njim. Sledóvi konjskega kopita kažó jim pot, drže pa nazaj. Kaj, ko bi bil pretekáni Luegar imel konja kovanega narobe? In istinito, bilo je tako! Privede jih konečno pot pred Jamski grad. Hlev pred gradom zapalijo, živino odvedó in grad jamejo oblegati. Streljali so skrajema nánj iz težkih lombard — kroglje so sicer udarjale v steno, pa brez vsacega vspeha. Luegar se jim zdaj prikazuje tu, zdaj tam, roga se in norce brije iz njih. Ravbar napiše poročilo do dvora, rekoč, da tu Luegarja ne bode moči dobiti. Toda cesar ukaže še strože, da se mora oblegati tolovaj — naj ga sestradajo; dobiti ga morajo ali živega, ali mrtvega.

Že je trajalo obleganje dva meseca — nobenega vspeha! Bil je baš pustni torek, ko se gori na takozvanem »belvederu« prikaže neustrašni Luegar. Smijóč se znova povabi barona Ravbarja v gostí. A ko se ta ne zmeni za njegovo roganje, lõp, vrže jim jednega, na štiri dele razsékanega vóla v dolino, češ, boste mogli vsaj pustováti! Rav-

bar je menil, da je to le lest, da je Luegar izvestno tega vóla samó še imel gori, a sedaj ga 'imamo. Toda minil je ves post, in gôri se je le vedno še kadilo, znamenje, da pekó in kuhajo. Prišla je velika noč in za píruhe vrže hudomušni Erazem celó živih jancev oblegalcem v dolino. A žilavi neprijatelji so le nadalje vstrajno oblegali grad, mené, jedenkrat ga že dobimo v pest.

Minila je zima, novo življenje je jelo kliti v prirodi. Erazem često vabi barona k sebi v grad, toda Ravbar mu ne zaupa. Erazem dakle predlaga, naj se zjamči slugi njegovemu varnost, in pošiljal bode često darov. V to dovoli Ravbar. Kako se začudi, ko istinito ugleda hlapca po vrvéh lezti nizdolu ter divji kozi jednako, plezati po skalah. In kaj mu prinaša? Košáro rdečih jágod; pa v tacem času, ko je tu jedva drevje zazelenelo. »Odkod to?« belil si je baron glavo. In skoro mu prinese sluga Erazmov zrelih češenj, kesneje marelic, hrušek, družega sadja — nekov petek celó še živih postrváj — dalje redke vrste vina in še družih daróv.

»Nič ne bode,« togotil se je razljučeni baron. Disciplina med moštvom mu je tudi že jela pešati, daleč je trebalo prinašati živeža, skoraj ni bilo nič za pod zób. Bolezen je jela takisto nadlegovati vojščke — jeli so godrnjati in se ustavljati. Že je nakanil Ravbar pobegniti ter odriniti domóv. Zdajci mu svetuje hlapec, naj podmiti Erazmovega slugo in tako z izdajstvom ugonóbi Erazma Predjamskega.

Makedonski Filip že je dejal, da ga ni zidú tolikanj visocega, katerega ne bi prešel z zlatom natovorjen osel. Tudi sedaj je veljala ta prislovica. Ko prispè Erazmov hlapec z novimi darili, vsprejme ga zviti baron preprijazno, nadarí ga z zlatom in — lopov gre v nastavljen past. Ko se mu obljubi denar in zagotovi milost, pové, da se Lueg nikakor in nikdar sestradata ne more, kajti po podzemeljski poti, štiri milje dolgi, dobiva grad vsakojakega živeža.

»Tedaj se Erazem nikjer ne more prijeti?«

»More, toda samó na enem kraji, kamor zahaja navadno zvečer k naravni svoji potrebi. Tam je tenka skala, lahko se prebije in tu bi ga dosegla krogla iz lombarde, drugje nikjer.«

Izdajalec še obljubi, da hoče na naznačenem kraji izobesiti belo krpo, a zvečer, ko pojde Erazem tjà, pokazati na belvederu luč. — Lopov le prevestno izpolni svojo obèt. Skoro ugledajo oblegalci izobešeno belo záplato. Nemudno namerijo štiri lombarde na zaznamenovano mesto.

Noč je krila zemljo, temna noč. V dolini so zijale polne lombarde z žreli svojimi v skalnati grad, poleg njih so bedéli topničarji s

tlečimi vžigalicami. Na oknu visoko se pokaže luč — pogojeno znamenje. Žareč blisek posveti za hip črno temo, grozen grom se razlega po dolini, v grádu pa bolestno vikne izdani Erazem. Kroglice so prebile steno, krš in kamen se je podrl raz steno, zadel nesrečneža v stegno in na glavo — ter ubil Erazma.

Prestrašeni hité hlapci gospodarju svojemu na pomoč. O tej zmešnjavi pa predá izdajalec Fran oblegalcem grad. Dvanajst Lucgarjevih sokolov se postavi vragu po robu; junaški se branijo, da omorejo vsi ter mrtvi polegó okoli ubitega gospodarja.

Velika je bila radost Ravbarjevih ljudij. Vse so pretekli, vse pobrali, ogledali si osobito čudno, štiri milje dolgo podzemsko pot, po kateri so dobivali obleženci živeža.

Izdajalec Fran ni dolgo užival sadú krvavega svojega dela. Star učitelj Erazmov, bivajoč v grádu, osvetil se mu je in vpričo sovražnikov zasadil lopovu bodalo v srcé. Ravbarjevi vojaki so brez usmiljenja potolkli sivolasega starca, potem pa zapustili grad. V njem sta ostala le Erazmova psa, ki gospodarja svojega niti po smrti nista hotela zapustiti. Sosedni kmetje so prišli kesneje, da zagrebó mrtva trupla na pokopališči bližnje cerkvice. Ni sorodnika, ni prijatelja, niti plemiča ni bilo navzočnega pri izprevodu zadnjega Luegarja — le psa njegova sta tulila za prosjaško stesano krsto gospodarja svojega, govori pravljica, légla na gomilo in skoro žalostno poginila.

To se je vršilo leta 1485. Tako je minil žalostno poslednji Luegar, na takov način zamrl slavní rod Predjamskih gospodov.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

37. Koslerjev vodotôč.

gospodarju podgorske kmetije Somínu je umrla žena. Ostala mu je po nji jedina hčerka, petnajstletna Lenčika. Ranjka Urša je bila velika sitnica. Ves dan je vpila in se zadirala za vsako malenkost; tudi na možá je regljala neprenehoma, dasi je bil marljiv in pohleven kakor jagnje. Vdovec po nji menda ni žaloval prehudo, silno pa ga je skrbelo, kako bi vzgajal deklico, da mu je ne izpridijo samopašni fantalini.

Očetovsko brigo je potožil staremu sosedu Šimnu, ki je bil nekaj kmétiški pridigar in prerok, kakeršni so se nahajali prejšnje čase precčj

pogostoma na deželi, sósebnó v hribih. Ljudje so imeli Šimna za nezmotljivega modrijana. Govorili so, da se ni še nihče pokesàl, kdor je poslušal bistroumne njegove svete in nauke. V stiskah svojih zatekali so se vsi vaščani k njemu, besede njegove pa so jim vendar le kaj malo koristile, ker zvečine niso delali po njih, nego po svoji ne vselej razumni glavi. Ta nepokornost je starca čim dalje bolj kačila. Tistim, ki so ga prišli za kaj vprašat, jel je odgovarjati osorno: »Pustite me na miru, sàj míslite, da ste pametnejši od mene. Ukrenite, kakor vas je volja, skrb me je!« Tudi Somnúu je zagodrnjal nejevoljno: »Kar si si naprtil, treba, da nosiš sam; ne išči pomoči pri onemoglem sivci, ki nima nego prazne besede, katere se ne primejo nikogar več. Sedanji rod je tako neskončno premetèn, da ne potrebuje nobenih ljudskih svetov in opominov.« Šimnova čmernost vdovca ne oplaší. Prosil ga je še jedenkrat prav ponižno, da ga ne zapuščaj v nadlógi in obetal mu z moško besedo, da storí natanko vse tako, kakor ga bo on napotil. Sélski prerok se je dal malo po malem oméčiti. Dejal je Somnúu smehlja je se: »Tvoje breme ni tako težko, kakor se ti dozdeva. Hči ti ostane poštena, ako ne bo smela zahajati v družčino, nì v moško nì v žensko, kajti nobena ni nič prida. Ob nedeljah in praznikih pošiljaj jo v cerkev zjutraj: takrat je najmenj prilike, da bi zašla med negódnike in negodnice. Ne dovóli ji nikdar, da bi smela iti delat v tuje vinógrade in na tuje njive. Mladi delavci in delavke imajo dandanes take pomenke, da bi pohujšali lahko angela, nikari dekleta. Kadar boš potreboval najemnikov, ne dàj Lenčiki, da bi se ž njimi družila. Take dní naj dela kaj domá, posla dobilo se bo zánjo dovolj v kuhinji, v hlevu ali na zélniku. To ti je vsa pridiga moja, ali dasi je dosti kratka, obhaja me itak sum, da jo pozabiš še predno prikorakaš do domačega praga.«

Somín se je zaklel po svoji navadi s priljubljenim pregovorom da bo tekla prej voda v Gorjance, nego mu se izmaknejo iz spomina svéti njegovi, ki mu se zdé tako modri, da bi mu boljših ne mogel dati niti sam šentjarnejski župnik.

Somín je bil Podgorec stare korenike. Kar je rekel, ni oporekel nikdar. Često je zatrdil: »Kdor sné dano besedo, ni vreden, da nosi hlače.« Na hčer svojo je pazil skrbneje nego na punčiko v svojem očesi. V cerkev je morala hoditi k šesti maši. Hodila je tja ali sáma, še večkrat pa s teto, ki je gospodinjala zdaj na Somínovem dômu z isto oblastjo kakor pokojna Urša. Sosedje so marsikdaj prosili, da bi jim Lenčika prišla pomagat v gorici in na polji, ali oče jim ni izpolnil nikoli take želje. Kadar je imel sam najemnike, ostajati je bilo deklici

domá, da poskrbí za živino. Ko je odrasla, kuhala je delavcem ona; kopala, obrezovala in druge reči opravljala je namesto nje zastavna teta, za kojo ni bilo straha, da jo spačijo najemniške govornice, pesmi, burke in kvante. Temu strogemu rédu se je Lenčika privadila, da ni hrepenela po nobenem društvu in najmenj po moškem, koje so ji pristudila resna svarila očetova in tetina, da se ji je zdelo ne le nepotrebno in neumno, ampak tudi nespodobno in grešno. Somína je neizrečno veselil ta povoljni vspéh vzgojitve; neprestano je hvalil in zahvaljeval Šimna, ki mu je priporočil tako pametna in koristna pravila. Prerok se je vselej sladko zasmijal o tem priznanji in dejal ponosno: »Siva glava je grda, ali ne laže. Poj čast in slavo Bogu, da ti je podelil več razuma nego inim vaščanom, ki niso marali poslušati naukov izkušenega hromáka.« Drugi srenjčani so sodili o tej reči precéj drugače. Trdili so sploh, da se Somínova Lenčika ne bo nikoli omožila, ker se taka nepriljudna deklína ne more prikupiti nobenemu mladeniču. Mnogi so jo imenovali nuno in povpraševali očeta njenega zabavljivo, kdaj jo dá ostríči. Vrstníce so jo pikale kar v óči in ji prerokovale, da bo vlačila do sodnega dné plòh, ako se bo ogibala tako trdokorno vsake vesele družčine. Nje pa ni kar nič užalila újedljivost njihova. Vsak pot se jim je zagrohotala: »Sedanji fantje so pijančki in ponočnjaki, jaz bi šla rajša kar živa v grob, nego s takšno izgubo pred oltar. Če se postaram samíca, ne bo bolelo to ni vas ni mene.« Ali prekanjena krasotica je takó samó govorila, skrivaj pa se je prezadovoljno múzala in si mislila: »Brbljajte, kar hočete. Jaz imam lepšega fanta in bom dobila boljšega možá nego vé vse, kolikor vas je v šentjarnejski in v vseh bližnjih in daljnih župnijah, ha, ha, ha!«

Lenčika res ni zahajala med ljúdi, ali dober prijatelj se najde kdáj tudi po naključji, ne da bi ga moral iskati človek na šumnih shodíščih in veselíščih. Gredé v cerkev in iz njé domóv, srečavala je dostikrat prijazno Matorčevo mater. Skromna deklica se je priljubila tej ženi, kakor bi ji bila rodna hči in tudi Lenčika se je pogovarjala z Matorko tako rada, da se ji je na vso moč tožilo, če je kako nedeljo ni videla. Ta nesreča jo je doletela le malokdáj, ker sta hodili obé k šesti máši. Prijateljici sta se pomenkovali o delih in prigodkih minulega tedna na poti in često tudi v hiši. Matorkin dom je stal baš na sredi pota med Somínovo hišo in Šentjarnejem. Po zimi je povabila vselej Lenčiko in seveda tudi teto njeno, če je bila ž njo, da sta stopili k nji v izbo ter se pogreli in se še káj malega pomenili ž njo in z drugimi domačini. Kadar je prišlo deklé brez tovarišice,

razgovarjalo se je ne le z Matorko in ž nje družino, ampak tudi s sinom njenim Gregcem, ki je bil jako zál, dobrovoljen in kratkočasen dečko. Jako ji je ugajalo, ko ji je povedala mati njegova, da ga vrstniki strašno grajajo in mu se rogajo, ker se neče ž njimi brátiti in kolo-vratiti po pivnicah. Ranjki Matorec, fantov oča, bil je prvi veselják v obširni občini. Poznala ga je do malega vsa krška dolina, da mu se denarja ne zdí nič škoda. Tudi v največjem delu je pobegnil rad od doma in pohajkoval s prijatelji po vse dni in noči po krčmah in vinskih hramih, dokler ga je zakopala prehuda pijača. Imel je več otrok, ki so pomrli še za detinstva. Ženi svoji je zapustil samó Gregca in pa sedemsto goldinarjev dolga. Vdova se je morala dosti péhati in ubijati, predno ga je plačala, ali baš zato, ker je bridko čutila na-pake lehkoživega možá, trudila se je vestno in brižno, da ji ne za-blodi nedorasli sin na pogubljiva pota očeta svojega. Brez nje ni smel iti nikamor. Z dobrim vzgledom in lepo besedo si ga je vzgojila po-polnoma po svoji volji. Ko je dopolnil osemnajsto leto, znal in opravljal je že vse gospodarske posle, da se ni ustrašil nobenega žup-ljana. Veselilo ga je vsako potrebno delo, zabáv mladih ljudij pa ni zaželel nikoli, ker ga nerazvajenega niso mikale. Ob delavnikih se je potil na polji ali v vinógradu, ob nedeljah popóludne pa je prebiral z materjo kake prijetne ali poučne bukve, koje mu je pošiljala družba sv. Mohorja ali pa jih je dobival na pósodo od domoljubnega gra-ščaka Rudeža in od šentjarnejskih kapelanov in učiteljev. Če se je praznovalo v kakem bližnjem kraji proščenje, udeležil se ga je tudi Gregec, toda vselej v društvu máterinem. Popivši dva, največ po tri poliče vina vrnila sta se še za dné domóv. O takih prilikah je ob-čeval drage volje tudi s sosedi in znanci, ali radi njih se ni ločil nikdar od matere. Po dekletih se je malo oziral in čemu neki bi se bil, ko je ljubil Somínovo Lenčiko tako presrčno, da bi bil dal zánjo zadnjo kapljo mlade svoje krvi. Iz ust njenih je kmalu zvedel, da ji je tako ljub in mil, kakor ona njemu. Matorka je zapazila z neskončno ra-dostjo, da sta se nedolžni njijini duši našli in zagrlili. Dejala je sama v sebi: »Meni sreča ni bila namenjena, naj jo uživata vsaj sin moj in Lenčika, ki sta je vrednejša od mene. Oba sta pridna in poštena in kakor nalašč ustvarjena jeden za družega. Ta zakon bo svet, če ni bil še nikoli nobeden.«

Ne vém koliko tednov ali mesecev potlej je vprašal Gregec mater, če mu dovoli, da bi šel Lenčiko snubit. Ona mu je pohvalila to nakano in ga opominjala, da jo zvrši brez oklevanja.

Neko nedeljo je pobarala Somína hči: »Oče, kàj ne, saj ne boste odrekli, ako Vas pride prosit Matorčev Gregec, da bi me dali njemu

za ženo?« To vprašanje moža tako osupne, da se strese, zazija in zamahne z rokama kakor bi hotel plavati. Ko se nekoliko osvesti, zarohni srdito: »Rajši sprejemem za zeta kakega Turčina ali Vlaha nego Matorčevega. Kdo ti je zapéril v glavo to brezumno muho? Zapomni si dobro, da bo tekla prej voda v Gorjance, nego ti dovolim tako možitev.«

Lenčika se prestraši in zajecjlá: »Za pet ran božjih, kaj pa se Vam je Gregec tako zameril? Na Matorčevi kmetiji je zdaj prav malo dolga in on ni poreden kakor drugi, ampak tako krotak, tako delaven, tako krščanski.« . . .

Oče jo ustavi: »Molči! Zakaj nečem tega prelubeznivega Gregca, ni tebi nič mari. Izberi si, kogar ti je drago. Dobro mi doide vsak drug snubač, ako bom videl, da je pameten fant, samó Matorčevega mi ne jemlji nikdar več v misel.«

Menda še isti dan sta se dovezla k Somínovim Gregec in ujec njegov. Gospodar ju niti ne pogleda. Mrzli vsprejem Gregca oplaší, da ne zine ni besedice. Ujec se po precéj dolzem uskovnanji in kašljanji ujunači, da pové, po kaj sta prišla.

Somín se zadere: »Kar sem rekel Lenčiki, velim zdaj tudi fantu, da bo tekla prej voda v Gorjance, nego dam hčer svojo na Matorčev dom. Z Bogom!«

Ves potrpet se vrne Gregec k materi in ji poročí nedoumno nezgodo svojo.

Matorka gre drugo jutro k Somínovim, da bi poravnala zamero, ki nji ni bila tako skrivnostna in neznana kakor sínu.

Somín jo pozdravi porogljivo: »Kaj pa ti? Sàj res, še tebe je bilo treba. Ne veš, kako težko sem te že čakal!«

Ko mu pové, da se je oglasila radi Gregca in Lenčike, zgrabi ga taka neznanska jeza, da začne pihati po gadje in zagrmí: »S tabo, grdôba, nimam se kaj meniti. Ti si záme najzaduja na svetu, s kojo bi se mogel za kako reč pogoditi. Ker se nisi domislila sama, moram te opomniti jaz, da si zapravila ti za vse veke pravico hoditi v hišo mojo.«

Zaman povzdigne Matorka roke in ga prosi s solznimi očmi, da jo poslušaj. Somín šine skozi zadnja vrata na dvor in izgine v bližnji goščavi, ona pa se napoti glasno jokaje nazaj proti dômu. Lenčika je kar strmela o surovem vedenji ináče preblagega svojega očeta. Tako upornega in divjega ni ga videla še v nobeni stvári in o nobeni priliki. Obhajala jo je gotovo velika žalost, ali plakala ni dosti in morebiti nič. Utrjenim podgorskim krasoticam solze ne tekó tako zlahkoma kakor raznéženim mestnim gospodičnam. Že zdavnaj

vedoč, da jò ljubi oče iskreneje nego vse drugo, kar je imel na tem svetu svojega, mogla se je nadejati, da ga bo sčasoma pomirila in preprosila. Ali to upanje se dolgo, dolgo ni hotelo uresničiti. Prilizovala se je očetu z vsemi sredstvi in načini, stregla mu skrbno, kar se je dalo, razveseljevala ga s petjem, šalami in z veselimi pomenki. Marsikdaj ga je ublažila, da ji je gladil rmenne vlasce, bóžal cvetoči lici, imenoval jo srečo, veselje in tolažbo starosti svoje, ali če mu je v take trenutke začela spominjati in hvaliti Gregca, nagrbančilo in zatemnilo mu se je vedro čelo. Nejevoljen je potisnil dekleta na stran in ji ponovil s trdo besedo pregovor svoj, da poteče prej voda v Gorjance, nego se bo mešala Somínova kri z Matorčevo.

Tisto leto so razsajali po Dolenjskem grozni viharji. Besni sever je porušil mnogo starih poslopij in tudi Somínov kozolec. Trebalo je postaviti novega. Ker mu se je smilila domača hósta, mislil je kupiti les v grajski gori. Šel je radi tega v Gracarski gozd, da si izbere prikladnih hlodov. Za kratek čas je vzel s saboj tudi Lenčiko.

Pot jima je šel mimo Brhovega. Ta gradiček je bil kupil znani véliki obrtnik Kosler, ki je potrošil mnogo novcev, da popravi zane-marjena poslopja in zasadi zopet zemljišča, ležeča v pušči. Blizu gráda je začel deiat málin. Kopal je baš vodotòč, po kojem bi mu dohajal do njega izvrstni studenec Kámnišček. Vode res ni imel mnogo, ali tak nedostatek daje se nadomestiti z močnim strmcem.

G. Kosler sloví v Dolenjcih, da zna postavljati vódne zgrade prav posebno iznajdeno, umetno in zmiselno. Somín je obstál pri vodotoči in gledal dlje časa delavce, potem pa je dejal hčerki svoji dobrovoljno: »Lenčika, zdaj pa le Bogá prosi, da bo g. Kosler studenec svoj tako navrníl, da bo tekél v breg. Ako mu se posreči, izpolnim ti drage volje trapasto trmo, da pojdeš za Matorčevega Gregca.«

Očetova šala zapéče Lenčiko, da napné šóbico in zagodrnja:

»Če mi je namenjen Gregec, ne ubranite mi ga, ko bi se zarotil z Vami tudi ves svet proti nama. Neki notranji glas pa mi pravi, da mi je namenjen on ali pa nobeden.«

Somín se zasmje: »Po takem nobeden, vsáj, dokler bom jaz živ, ne boš se selila ti nikoli k Matorčevim.«

Lenčika je premišljevala slednji dan, kaj bi bilo razsrdilo očeta njenega, ali ji ni mogel priti na um noben pameten razlog. Česar ji nista hotela razodeti ni Somín, ni sestra njegova, zvedela je napó-sled od Matorke. Ko se je razgovarjala vpričo nje z Gregcem o sovražnosti roditelja svojega, dejal je on: »Mislim, da me je moral kak lopov strašno počrniti proti očetu tvojemu, drugega vzroka ne

more imeti ta nesrečna mržnja.« O teh besedah se zaihti Gregčeva mati in vslikne: »Ljubi moj, ne sumnjiči nikogar; vso nezgodo je zakrivila neumna moja glava. Somín te zamétuje radi mene, ker mi ne more oprostiti starega greha. Povedala vama bom nekaj iz mladih svojih let, kar sem vama do zdaj premolčala. V devetnajstem letu závérovala sem se v Somínovega Tončka. Prijaznost nama je trajala dobra tri leta. Sam Bog mi je na pričo, da nama je ostala brez najmanjšega madeža od prvega začetka do zadnjega konca. Zavezi najini ni delal nihče nobene zapreke in zabave. Roditelji moji in njegovi so bili ž njo povse zadovoljni. Mati moja šla je z mano v dan nedolžnih otročičev k Somínovim na rázgledé. Vsprejeli so naju prav lepó, ali materi zdaj ni bilo všeč, da dere pred hišo studenec, za njo pa rase précej trnje in jelovina. Tudi vino, s kojim so naju pogostili, zdelo se ji je duščasto in zoprno. Najhuje pa se ji je zavidelo, da Tončkov oče ni dal zapreči konja, da naju potegne domóv. Konja nama ni mogel dati, ker ga sam ni imel; pri Somínu in povsod pod goro delajo in vozijo vse z volí. Ko sva gazili nazaj gredé po debelem in sipkem snegu, dejala je mati moja: »Metka, Tončka ti jaz ne braním. Narédi, kakor misliš, da bo záte najbolj prav, ali to si pa videla na svoje oči z mano vred, da stoji Somínova hiša in da mu leži vse zemljišče v grozno odljudnem kraju kakor v kakem brlogu med divjaki. Počakaj še ta predpust, morda ti nakloni Bog kaj boljšega.«

Jaz nisem odgovorila ničesar.

Na sredi pota ustavi naju botra Matorka in pokliče v hišo, da bi ji povedali, kje sva bili in kaj je kaj novega pri nas v Stari Vasi kjer sem se jaz rodila. Sin njen Jožek nam je pritresel majóliko sladke staríne in se jel smukati okoli naju. Dobríkal se je meni in materi, dokler je obe preslepil. Govoril je gladko kakor pridigar, pel pa zvonko, da bi ga bila poslušala ves dan brez jedí. Dve ali tri ure potem je dejal materi: »Kaj, ko bi dali Metko meni? Pri nas se ne bo dolgočasila, kakor bi se v raztrganem Podgorji.« Matorka se je zagrohotala in velela: »Udarimo! Pri nas bi potrebovali précej neveste, kajti sva se jaz in mož moj že preveč postarala in naveličala gospodarstva. Med tem pomenkom se je vrnil domóv Matorec in tudi on je potrdil, da mi dá sina rajši nego kateri koli drugi. Šaljivi Jožek je zmédel pamet, kakor sem rekla, ne le materi moji, ampak tudi meni. Tri tedne po tem pogovoru sem bila žena njegova. Oh, kolikokrat sem se pokesala, ali je bilo prepozno. Bog varuj, tega ne smem očitati pokojnemu možu svojemu, da bi bil hudoben. Bil je dober, še predober, ali boljši za druge, nego záse in záme. Ker se je slabo gospo-

darilo, zabredla sva kmalu v dolgove. Kakor mnoge tisoči inih dobrovoljčkov, ugonobilo je vino tudi mojega moža, Gregčevega očeta. Somínov se je grozovito žalostil in togotil radi nezvestobe moje. Oženil se je šele dve leti potem. Zakon ni bil srečen ni moj ni njegov. Za mojo lahkomišelnost se je moral pokoriti tudi on, ubožec. Odtod, vidita, izvira sovraštvo Lenčikinega očeta, katero čutita bridko zdaj tudi vidva. Tolažimo se vsi zajedno z molitvijo! Bogu ni nobena reč nemogoča. On pomiri z jednim migom divjajoče morje in ublaži lahko tudi razburjeno srce razžaljenega človeka.« —

Meseca avgusta se je praznovalo na Tolstem Vrhu proščenje. Romali so tja malone vsi šentjarnejski in brusniški občinarji, med njimi i Somín in brdka njegova hčerka. Krenila sta po bližnjici skozi hósto. Ko dospeta do Koslerjevega vodotoča, ki je bil gotov, počí Lenčika z rokama in zavrísne veselo: »Večna hvala dobrotljivemu nebeškemu očetu! Gregec bo zdaj vender le moj! Le pogledjte, ata, da teče voda navkreber, v Gorjance!!! Struga je na tem konci dosti višja nego tamo pri studenci.« —

Somín se ozrè, mane si očí, pogleda zopet in zarohní: »Ta je prazna! Vodo dvíguje in goni kvišku gotovo kak stroj, sama po sebi ne bi tekla gori.«

Pustivši hčer mahne proti studencu iskat stroja. Našel ni ničesar. Zdaj ni mogel več tajiti, da po novem vodotóči dere voda v višavo kar brez najmanjših umétalnih pomočkov. Somín je bil jako pobožen, ob jednom pa tudi močno praznovéren mož, kakeršni so do malega vsi Podgorci. Bil je popolnoma uvérjen, da ta vodotóč ni delo zvedenega Koslerja nego óčitno čudo, katero je storil Bog nalašč zaradi Lenčike, da jo združi z namenjenim ženinom. Snel je klobuk ter se prekrižal in govoril mrmraje nekaj sam s sábo. Čuteč nad sábo višjo oblast, poklonil se ji je globoko in ves udan vzdíhnil svečano: »Gospod, ne po moji nego po tvoji volji se zgódi!

Lenčika ga pobara: »No, kaj pravite, oče?«

Somín odgovorí s tresočim se glasom: »Jaz velim to, da se človeku ni smeti nikoli zarékati. Ta voda teče res v breg, jaz sem se ujel sam v svojo zanjko z nespametnim svojim pregovorom.«

Somín in Lenčika sta korakala počasi in zamišljena proti Tolstemu Vrhu, mi pa se pomudímo še nekoliko trenutkov pri Koslerjevem vodotóči, ki spada vsekako med podgorske znamenitosti. Delo je majhno, ali zanimivo. Opazovalca motijo očí, nenaravno tečenje vode je optična prevara. Mnogi, ki so je videli, niso zapazili ničesar. To ni nič posebnega, kajti nahaja se na svetu dosti ljudi, ki

mislij svojih ne nosijo s sábo nego, jim blodijo po daljnih krajih in opravkih. Nekaterim pa vzbujajo pozornost in zvedljivost samó velike in strašne prikazni; kratki in neznatni brhovski vodotoč jih ne more toliko mikati, da bi ga motrili natančneje. Dva dolenska doktorja višjega vinoslovja, Žvirca in Mufelj pa celó trdita, da teče po njem voda tudi na videz tako pravilno kakor vsaka druga. Mršavi rogovilež Žvirca se kolne, da je bebec in zrel za bláznico vsak, kdor misli, da je Koslerjev vodovód vreden le jednega pogleda. Ta želasti gospodek se protivi sploh kàj rad javnemu mnenju. »Ljubljanski Zvon« si je dobil obilo čestilcev in zvestih prijateljev na Slovenskem in po vsem prostranem slavjanskem svetu. Dr. Žvirca pa mu je napovedal večno sovraštvo in neprimerno borbo. Marsikatero noč ga je že obiral po starobábjem v zakajenih bécnicah, ki so mu najljubše bivališče in pravo domovánje. Na vse svoje hripavo grlo kričí pivcem, da pišó v »Zvon« samó nesposobni diletantje, hvalijo pa ga praznoglavci, ki ne poznajo nobene svetovne literature. Ubogim podložnikom svojim se grozí z najstrožjimi kaznimi, ako zaloti pri njih prepovedani jim »Zvon«. Navzlic tej glupi in nenárodni zlobi se baha v slovenskih družbah z velikanskim in nesebičnim svojim rodoljubjem! O volitvah bi mu človek, ki ga ne pozna, skoro verjel. Národnega kandidata ne more prehvaliti, priláščuje mu tudi takova dobra svojstva, ki se ne dajo dokazati. Potéza se zánj nespretno in bedasto ali neutrudno, strastno, brezozirno. Za nagrado ne zahteva nič drugega nego boljšo službo in to se razumeje samó po sebi, da za priboljšek tudi veliko črnine in pečenke, za nameček pa nekoliko desetákov na posodo, koje kani vrniti vestno o sv. Nikoli. Ako mu poslanec neče ali ne more izpolniti teh po njegovem mnenji pravičnih in skromnih željá, razlaja ga ustno in pismeno za najpodlejšega izdajalca in sovražnika slovenskega národa. Druge vrste mož je vitez Mufelj, s pridevkom fon Flavzenav. Slovenščina je bila njemu vedno deveta briga. »Zvona« ne črti že zato, ker niti ne vé, da izhaja. O volitvi se je ponášal skoro vselej pošteneje nego dr. Žvirca. Glasoval je tako, kakor mu je svetoval ugleden sosed, ki je bil vrl narodnják. Ali za robotost in nepristojno zabavljanje more se kósati brez straha z dr. Žvirco. Vlaškim Žumberčanom, ki so se čudili Koslerjevemu vodotoču, zabrusil je v obraz, da so ne le vóli nego pristni bívoli, koje bi trebalo prikleniti k jaslim. Za ta častni naslov je prejel od njih spominek, ki mu se je poznal še tri leta potem na čelu in pod očmi. Možje, ki niso nadarjeni z nadnaravnim vidom teh dveh jezičnih junakov, priznavajo soglasno, da takega vodotoča niso videli še nikoli,

kar so na svetu. Čudovitost mu razlagajo različno, vsak po svoje, Mladi Šentjarnejec Zagórec je umoval takole: »Jaz sem pregledal vodotoč po vsi dolžini. Oziraje se na okolico sem ugenil brez težave, zakaj me varajo oči. Struga se začenja pri studenci pod hribom kakor na ravnem in gre pōtem prav polagoma nizdolu proti malinu. Voda teče tedaj tudi nizdolu kakor po vsakem inem vodotōči. Ali svet pōd strugo se znižuje jako hitro ne pa polōžno kakor ona. Po takem mora biti breg, ki jo loči od njega, čimdalje strmejši in višji in očem se vidi, da teče voda z ravnice navkreber.«

Jaz sem se sprehajal ob tem vodotōči gotovo stokrat ali bolje od Zagórca ne bi znal razjasniti te mične optične prevare.

Na Tolstem Vrhū sta molila Somín in njega hči morda še pobožneje in z bolj zbranim duhom nego druga leta. Lenčika je izvestno iz vsega srca hvalila Bogá, ki je po nje misli z jasnim čudom naznanil očetu, da se ne sme upirati sreči njeni in Gregčevi. Po dovršeni službi božji sta sedla pod jedno tamošnjih lip, gledala rōmarje in se okrepčavala z jedjo in pijačo. Lenčika zapazi ljubčka, hodečega semtertja med množico in vpraša očeta, če bi ga poklicala. Somín reče brez nejevolje: »Slobodno!« Ko Gregec pride, povabi ga priljudno, da sēdi k njima. Fant se ne more prečuditi prijaznosti njegovi. Trudil se je na vso moč, da bi mu ohranil dobrovoljnost s kratkočasnim, vedrim in slanim pogovorom. To se je mu pogodilo tem lože, ker se je srdil Somín samo na Matorko, ne pa na sina njenega. Pri dobri kapljici so se pozabile korenito vse dosedanje razmírce. Bodoči tast in bodoči zet sta sklenila trdno prijateljstvo in se v to ime večkrat objela in poljubila. Odkrito je povedal Somín Gregcu sam, zakaj se ga ne more več braniti. Proti dōmu so šli vsi trije zajedno. Spotoma so gledali dolgo preblagodatni vodotōč, ki je ohladil in odplaknil starčvo jezo.

Kaj se je godilo dalje, ni treba opisovati obširno. Oklīci, poroka in svatba so se vršili zaporēdoma še isti mesec. Na svatbi sta vino in obča radost Somína tako umilila in unela, da je prisēdel k Matorki, katere se je doslej še zmerom nekako ogibal. Vprašal jo je na pol šaljivo, na pol resno, kakov vrag jo je bil zasačil v mrežo, da je razdrla ž njim ljubezen?

Vdova vzdahne in velí: »Prav sodiš, da mi je skálil pamet sam peklenski hudobec. Ali trpela sem toliko radi te neumnosti, da mi jo je Bog gotovo oprōstil. Prosim te lepó, pozabi jo tudi ti, saj se dá kolikor toliko še zdaj popraviti.«

Somín jo pogleda debelo in vpraša: »Popraviti? Tega ti pa že ne verjamem, kaj si pomenila s to besedo?«

Matorka mu sramežljivo zašepne na uho: »I, ovbè, kaj neki — to, da bi se midva vzela; saj se ženijo še starejši ljudje; nobeden naj ni še videl Abrahama.«

Somín se zagrohotá: »O ti prismojena baba ti, poglejte si jo no, kakovi predpustni obádi jo pikajo na sinovi ženitníni! Toda Bog vé — morda pa res ne bi bilo tako napačno, ko bi se zonegáviló kàj tacega, ali smijali bi se nama strašansko vsi šantjarnejski župljani in še nekateri drugi, ki ne živé pod našim zvonom. E, dajva itak to reč nekoliko premisliti! Bog je združil Gregca z Lenčiko in je odločil morda tudi tebe meni, čeprav si se mi prvikrat skujala.«

Iskrica, kojo je vrgla Matorka s ponudbo svojo v Somínovo srce, razgorela se je brzo v živ, neugášen plamen. Predno je minila svatba, dogovorila sta se starca in si dala roke, da se bosta ob meseci poročila. Sijajno je pokazal Koslerjev vodotòč čarobno moč in silo svojo. Komaj dodelan osnoval je dve trdni rodbinski zavezi. Če bi se zánj ne zmenil tudi noben drug človek, blagoslavljalí ga bodo vsaj štirje srečni zakonci slednji dan do zadnjega diha svojega.

Slavjanska pisma.

Píše dr. Fr. J. Célestin.

I.

Opazil je pač marsikdo, kako v slovanstvu slovanska zavednost rase in — pada, tako da so trdili nedavno resni slovanski rodoljubi, da je ravno sedaj ta zavednost veliko manjša, nego je bila. Visoko smo letali in tudi sedaj še čuje se časih v slovanstvu glas, da bodedo mi prebudili, osvežili, obnovili in prerodili ne samó vzhod, ampak tudi starikavi obnemogli zapad. Celó z zapada čujemo iste glasove, ne sicer od Nemcev, ki so vedno jednako brezozirni in krivični proti drugim, ampak od romanskih národov, posebno od Francozov. Vemo sicer, da Francoze gotovo tudi čisto politične težnje zblížavajo s slovanstvom, vémo, da izvrstni francoski učenjaki in politiki ravno zató resno proučavajo Rusijo in potem tudi slovanstvo sploh. Vemo pa tudi, da je Francoz objektivnejši od Nemca in da je njegovo bistro oko opazilo, da ima Slovan nove, sveže sile,

da je Arijec s plemenito dušo: v mladostni neizkušenosti ne hodi še varno na svojem kulturnem poti, moti se in za svoje zmote hudo trpi, padajoč v lastne slabosti in zlobno nastavljene mreže svojih sovražnikov. Ali tudi v največji stiski ne zapušča ga vera v boljšo bodočnost, vera, da je surovo barbarstvo óna germansko-semitska divjost, besneča proti slovanstvu in sedaj tudi proti romanstvu. Bistri francoski um odkriva v ruski literaturi nov svet, srce mu z živo radostjo pozdravlja življenje polno človečnosti, za katero je ravno Francoz toliko žrtvoval, polno ónega čuta za pravico, óne, časih le na pol zavedne pa vedno tople, srca ogrevajoče in um plodeče, svetle in svete vere v človeški napredek v duhu krščanstva. On spoznava, da si je naložilo francosko društvo težek jarem, odkar se je začelo oddaljevati od temelja svojega zgodovinskega življenja, od samega s krščanskim duhom napolnjenega francoskega národa. Ne spoznavajo tega vsi: preveč se je našlo omikano društvo drugih nazorov, vidijo pa, da ljubljena Francija ne more najti same sebe. Lehko to ni: tudi njo je moderni kapitalizem zamotal v svoje krepke mreže, tudi ona ima svoje zlato tele, okoli katerega plešejo sicer najbesneje — židje, ali Francozi jim pomagajo.

Izumrle so skoro popolnoma kalí národnega prava, zadušilo jih je rimsko pravo: ono napolnjuje s pogansko trdostjo naše duše in prazni — naše žepe. Ljudje, omikani ljudje, obdivjajo do brezčutnosti: v Irlandiji nad glavami revčkov, ki jih mori vročinska bolezen, podirajo hišice in gonijo krščani — krščane kakor nikdo ne goni živine, ker misli plemeniti lord, da mu bode živinoreja nekaj več nesla ko poljedelstvo. Mi obžalujemo take razmere in se jih plašimo: človek, ki pozna ekonomično življenje, ne vidi, kaj bi moglo, če ne bode pomoči, tudi pri nas zadržati razvitje istih razmer, pri katerih so svoboda, samostalnost itd. za ogromno večino le žalostna ironija. Množi se bogastvo in — pavperizem in sicer ne morda zato se množi siromaštvo, ker se ljudje ne množé razmerno z bogastvom, ampak bolj. Sredstva življenja in vrednosti so se pomnožile, da bi jih spadalo na vsakega posameznika več ko kdaj prej, ko bi jih — dobil. Ali se ni razvila organska pogreška v organizmu socialnega telesa?

Zakaj navajam to v uvodu v svoja »Slavjanska pisma«? Ker mislim, da ni mogoče govoriti o življenji in razvitji, ako nimamo pred očmi nekih jasno seznanjih osnovnih načel in resnic, med katere spadajo gotovo tudi pogoji ekonomičnega življenja v širokem zmislu, pogoji, ki silno vplivajo na ves socialni organizem, na kulturno življenje sploh, na njegove zdrave in nezdrave pojave.

Tu ne mislim pisati razprav: v prosti besedi bom govoril o tem, kar me zanima v slovanstvu. Ali te opazke ne bodo popolne, niti sistematične. Vendar pa se nadejem, da jih bode spajala jedna glavna misel ukupnega slovanskega življenja, četudi dobro vem, da to ni lahko: lažje je pisati o preteklem ali polupreteklem času kot o sedajnosti. Dnevne strasti so velika ovira napredku: neke slepé, da ne vidijo resnice in jo le po težki borbi spoznavajo, drugim pa, ki jim je resnica in napredek zadnja briga, dopuščajo, da nas slepé s frazami in se tiho smejó, če verujemo sebičnežem. Koliko je takih!

Veli se, da je dnevna literatura samostalna »velesila«. Res je velika moč, ali čista — kakor je bila nekdanj — že davno ni več: kar je bilo pravilo, je sedaj bolj izjema. Čim večja in »svobodnejša« je država, tem večja je nevarnost pri razvitju kapitalizma, da ta moč svojo čistoto gubi in postaje le umazana spekulacija in pomočnica takih del, za katera sicer še nima posebnega paragrafa kazenski zakon, ali ga bode moral dobiti. Tu deluje kot jako važen faktor ekonomični zakon: znano je, da je produkcija le dotlej mogoča, dokler se izplačuje delo. Ako zaradi prevelike konkurencije padajo cene, dojdemo do meje, da se dela »na izgubo« le v nadi, da se bodo cene popravile. Ako se nada ne izpolni, mora se delo ustaviti. Ko bi tak producent ne potreboval mnogo posrednikov, ki mu prodajejo blagó, ne prišel bi sicer propad tako hitro, ali odkloniti bi se ne dal. Tudi časnik je sedaj velikrat najprej in najbolj gospodarsko podjetje, podvrženo konkurenciji, in konkurencija se v obče množi po strogo gospodarskem načelu, dokler ima podvzetnik nado na dobiček. Najnaprednejše zemlje imajo ta tip časništva ravno najbolj razvit, ravno v njih je časniška produkcija največja, vemo pa, da je od neke meje naprej dober vpliv povprek v obratnem razmerju z množino listov: upotrebljavajo se vsa mogoča sredstva, plemenita in neplemenita človeška svojstva, da se podjetje ohrani, in morala odločuje tu prav malo. Ta meja je resnična potrebnost. Ko se ta prekorači, ne more se pravilno držati stvar, kakor je to tudi pri vsaki drugi produkciji. Le nasledki so tu hujši, ker so eminentno moralni. Sicer je v navadnem življenju vsaka konkurencija borba, in v nji na sredstva ne pazijo ravno vestno po strogo moralnih zakonih v zmislu evangeljske izreke: »Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe.« Ali časništvo ima buditi in voditi javno mnenje, seveda po kulturnem t. j. moralnem poti. Ogromna naloga, ki se z navadno — najmenj z židovsko — spekulacijo spojiti ne dá! Če je prekoračena meja resnične potrebnosti, ta meja, kjer zavlada med časnikarji podkupljivost itd. ali časih pa še

veliko prej: neizbežno nastopa špekulacija na človeške strasti in slabosti na zaupanje ali neumnost, in pokvarjenost se širi tudi med čitatelji kakor hitro ali počasi delujoč strup.

Originalni ameriški mislilec Georges pravi, da je omika le tako dolgo koristna, dokler ni občna. Ali bi to ne bilo po zakonu produkcije in prodaje? Nekaj resnice je v tej trditvi gotovo, popolnoma resnična pa bi bila, če bi bila omika res občna in morala ne bi vplivala nánjo. Če bi bila omika občna ter bi vplivali na njo: morala, čut pravičnosti, človečnosti: uravnala bi ravno morala tako rezultate občne omike, da bi bili koristni. Je-li pa občna omika v Georgesovem zmislu mogoča? Delba dela mora biti. Torej si pač občne omike, ki ne bi bila koristna, misliti ne moremo, ako je le spojena z moralo. Priznati pa moremo, da, ko bi se približavala občnosti, posameznik v nekem zmislu ne bi imel toliko koristi od nje kakor pri manjšem številu omikancev.

Omika, če je taka, kakeršna je navadno, ni taka absolutna sreča, kakor se navadno govori. V slovanstvu imamo prav poučnih primerov, da je »omika« brez dvojbe se razširila, sreča in zadovoljnost ljudstva pa brez dvojbe pala: imen navajati pač ni treba. Omika je ogromen faktor in brez nje živeti in napredovati v borbi življenja ne moremo, ali ona ni sama sebi svrha, kakor se časih resno misli: svrha mora biti sreča narodov, óna sreča, ki jo mora priložiti le globoki čut pravičnosti kot vodilo v življenji, živo prepričanje in vera, da smo na svetu še za kaj višjega, nego da se množimo in da množimo sredstva za uživanje v bogastvu. Divji lov uživanja je ravno po omiki, kakeršna je, dosegel takih razmer, da je pojem prave zadovoljnosti postal nerazumen ravno ónim, ki srečo in uživanje najbolj lové. Kakor kumírja so postavili omiko gori na žrtvenik, in ni se vprašalo, kam pa gremo s svojo omiko, kaj je njena svrha ne samó za nas, ampak tudi za daljne naše potomke? Ali nam daje, ali nam more dati sama srečo? Kje je zadovoljnost? Brez žrtev v nesebični ljubezni kaj je pravica? Ona ni slepa poganška Temida, temveč je mrtva kakor kamen in si je došla v svojem konsekvantnem razvoji ideje prava do znanega: naj se vrši pravo, četudi propade svet, kar je menda čist logični sklep. Ali godilo se je in godi se strašno mnogo krivice, če pravica ni združena z ljubeznijo in požrtvovanjem: v ime prava so robovali národí, trpeli in trpe velike krivice milijoni, v ime prava padajo národí v ekonomično in drugo robstvo, sovražijo in ubijajo se medsebojno. Ko je l. 1789. pro-

glasilo jednake pravice, okoristilo se z njimi najbolj prebrisano nearijsko pleme, ki tudi prepire, sovraštvo in boje med národi vodi in rabi na svojo korist.

Ponosni govorimo: svobodni smo in jednaki pred zakonom. Ali kaj je svoboda, če ne daje mogočnosti, da poštenjak mora preživeti sebe in svojce brez prevelikega siromaštva, trpljenja in obupavanja? Sto let bo kmalu, kar se je proglasila svoboda, enakost. Mnogo je bilo borbe za to geslo, mnogo izprememb v življenji národov, ali ostalo je le geslo, četudi je dobilo moč zakona, ker v življenji se uresničilo ni, in ko bi óni navdušeni branitelji in propovedniki »človeških pravic« vstali in si dobro pogledali sedanost, rekli bi težko, da se je do sedaj mnogo doseglo: mesto prejšnjih vezij videli bi druge, ki bodo v svojih nasledkih, če se pusti svobodni razvoj, še hujše. Mislili so, da sejejo čisto pšenico, pa je poglano med pšenico toliko plevla, da more veseliti to le — plevel: sejali so brez blagoslova óne ideje, ki že tako dolgo uči samozatajo, ljubezen, požrtvovalnost.

Razprava načel je potrebna tudi slovanstvu, da vidimo, kak pot smo prešli, kje smo in kam gremo v bližnji bodočnosti, in zato naj bi bila po mogočnosti praktična. Da se je ravno pri nas avstrijskih Slovanih v tem zmislu v obče malo govorilo, krivo je pač to, da smo še vedno v dóbi posnemanja, vrščnega se kraj težke borbe za obstanek. In vendar bi bilo jako važno, da nam je to vprašanje bolj jasno: obvarovalo bi nas mnogih zmot, kazalo nam sredstva za uspešen, soglasen napredek na temelji neznanih slovanskih idejalov in zmisla dosedanjega razvitja. Najvišji naš verski idejal bi nam moral biti sicer jasen, ali kdo ne vé, da nam ga temné mogočni vplivi tujega in lastnega življenja? Jasno razumevanje nalog bi nam prihranilo mnogo nepotrebnega dela in zmot, delalo bi posnemanje — kolikor je potrebno — veliko bolj koristno. Odpalo bi samó po sebi mnogo tega, kar nas delí. Osebni, večkrat neupravičeni zahtevi bi imeli menj prostora, več pa prava vrednost in zasluga, naš duhovni zrak bi se bolj očistil, óne otrovne glivice človeških slabostij bi se menj zalegale in razvijale v národnem organizmu, in uveti za zlogo bi se množili.

Sedaj pa vidimo, da časih aspiracije kake slovanske inteligencije niso v nikakem razmerji z njenimi silami in silami njenega národa. A ker se jih trdovratno drži in celó misticizem zove na pomoč, ne more se umiriti od večnega trzanja, očevidno trpi škodo in najivno priznaje n. pr.: »Naš národ — govorimo samó ob inteligentnih

slojevih — ima mnogo temperamenta, idealnega poleta in rad brezobzirno drvi naprej, ne pazeč na fizične, matematične zakone moralnega, naravnega razvitja. Naš narod misli, da ima že od narave (!) pravo na neko národno večjo veljavo. «Dobro je ponos, ali bode naj slovansk in realen, osnovan na resnični národni moči, ne na otročji domišljiji, v kateri je že marsikateri naš dober slovanski brat mislil, da bode zgodovina kar stala in pustila, da se brez težave in brez vsestranskega, resnega, dolgega dela razvije bratec in postane slaven in velik, in strašno potolče neprijatelje, pa tudi svojega slovanskega brata, če kar ne poklekne predenj, ali pa tudi, če — poklekne: za večjo slavo, se ve, mora biti mesarjenje. Občutljiv pa je kandidat bodoče take slave strašno: po belem dnevi in v tihi noči vidi, kako mu vse okoli zavida bodočo srečo in slavo, najbolj pa ródni brat, in v srce se mu vgnezdi kraj domišljave slavohlepnosti nezaupnost proti bližnjemu, zavidnost: duševna njiva take inteligencije je pripravljena za óno žalostno seme, ki posejano bujno rase in rodi sovraštvo in óno slepo strast, da je belzebub boljši od ródnega brata. Národna masa tega ne umeje, ali mora molčati in trpí, trpí: mesto belega kruha napredka dobiva trd kamen človeških zmot. Veselí se pa pravi sovražnik. V kot potisnena, zasramovana joka krščanska bratska ljubezen, joka resnica, naša najzvestejša, najboljša voditeljica v življenji.

Imel sem prijatelja. Njegova pamet je bila veliko večja ko njegovo telo. V domovini se je cedil med in teklo mleko. Dobra božja roka je bila odprla nam vrata sreče: stopili smo ponosno v njen hram. Srečni smo bili v domovini, na óne, ki niso bili, smo pa — pozabili: »Dobro jutro, dobro jutro, dragi prijatelj,« pozdravil me je nekoč moj dragec, »kako ti, kako ti?« Odgovoril sem mu, da mi je dobro, pa, grešnik, nisem povedal polne resnice: bolelo me je — kurje oko in pa skrb, ko sem videl, da je moja verna duša nenavadno bled. In za to sem ga vprašal, kaj mu je? Odpal mi je kamen od srca, ko me je potolažil: »Nič, nič! Bilo nas je sinoči društvece skupaj pri čaši rujnega vinca, in živo smo se razgovarjali in veselili, da se pri nas cedi med in teče mleko. Zakaj tebe, filister, ni bilo? Videl bi bil« — in tu je prijatelj malo bolj tiho govoril — »kako smo po polnoči napravili auto da fé in svečano sežgali óni vražji časopis, ki nam očita, da sedaj, ko se pri nas cedi med in teče mleko, premalo mislimo na druge. Prosim te, prijatelj dragi, kaj nam mari, če nje stiskajo? Mi smo mi! Oni pa naj si napravijo, da se jim bode cedil med in teklo mleko. Mi jim ne zavidamo, basta bastanza!« Moj pri-

jatelj si je pri teh besedah trebušček pomolil naprej, glavo dvignil kvišku in nogi junaški razkoračil, zlata dušica, da sem jasno videl, da je vsako ugovarjanje nepotrebno. Odšel sem: kurje oko pa me ni bolelo več. —

Ako pogledamo slovanstvo v celini, vidimo le preveč iste slabosti, katere tako dobro pozna naša zgodovina: ozko sebičnost, lehkomnost in nezlogo. Posebno je lehkomnost še vedno velika in opaža se tem bolj, ker vendar moramo priznavati, da je slovanstvo prebujeno, kakor ni bilo nikdar, da bolj vé ko prej, kaj bi imelo delati. Ali za delo je treba ne samo uma, ampak tudi trdne volje in ta je v življenji v obče važnejša od uma. Brez nje je um mrtev, trdna volja pa tudi um budí in si ga odgaja za dobrega pomočnika. Časi se zdi človeku, da je slovanstvo še vedno kakor otrok, ki se hoditi uči: vidi in vé, kako hodijo ljudje, ali sám vendar ne more prav, najmenj pa, če hoče moško hoditi, ko starejši brat, pa pada in se — joče. Opazili so starejši bratje slovanstva, da se mi ravno s tem odlikujemo, da hočemo hoditi kakor oni. Da je v tem mnogo resnice, vemo in čutimo tudi mi, pa bi — vsaj nekateri izmed nas — radi, da hodimo svojo, boljšo pot. Ali ravno tega se sosedje nekako bojé: vidijo, da se je slovanstvo pomnožilo in ojačalo, da se budí in — stoji na svetu kot uganka za zapadni svet in — za nas same. In s podvojeno silo starega fanatizma, brezozirne sebičnosti in — strahu trudijo se naši neprijatelji, da to uganko reše na svojo korist. Otroci drage matere Slave smo pa — otroci in mislimo, da čeravno ne pôje sovražnikova šiba, je vse dobro in si moremo mirno malo poigrati, oblačiti se v obleko starejšega evropskega brata in smešiti se na svojo veliko škodo, ker ta zapadna obleka je stara. Ne marajo je niti tam. Mi pa jo oblačimo, oblačimo: tù nam je preozka, tù preširoka, povsodi pa se lahko trga starína, katero pa plačujemo drago, da nas bolí um, srce in — žep národnega blagostanja. S tem nesrečnim žepom je posebno hudo: tujci ga imajo že precèj v krempljih:

»Die Manichaeer, traun,

Halten unsere Ducaten in ihren Klau'n!«

Ali zgoditi bi se moglo, da se dobro probudí in osvesti slovanstvo ravno stisneno v manihejskih krempljih, in da se bode moralo — kakor že začenja — dobro čistiti in otresati, da se mirno po zakonu reši manihejskih — ušij: tudi to bode velika, kulturna naloga. —

Zvonôvi.

Pôjejo zvonôvi zvučni
V cerkev véren ľud vaběč,
Měne pa v holesti mučni
Táre hól, obúp skelěč.

Mrak mi čelo potemněva,
Rôšno mēni je okó,
Duša moja pa vskipěva,
Stavim si vprašanje tó:

Kdaj zapôjete, zvonôvi,
V srce rádst mi vaběč,
Kdaj zasinete mi dnôvi,
V žitje bláženstvo trosěč?

Slavomír.

Užívaj!

Vzvihrále so burje čez širno raván,
Nad poljem cvetnīm so sinoči zvihrále,
Ko zôra pa nov porodila je dan,
Cvetice uvěle, mrtvé so ležále.

Takó kar naráva iz sěbe rodí,
Vě bôji z narávo samó spet pogine;
Zatorej na stran nepotrebně skrbí,
Užívaj življěnje, dokler te ne mīne!

Fr. Gestrin.

Pod jáblano.

Pod jáblano sedíva sáma,
Nad náma se razgrínja cvět,
To krasno cvětje pa nad nama
Poljublja vétrec brzolět.

A usta tvôja, zôrna déva,
Cvetó krasněj od cvětja věj,
In moj poljub pač bolj ogrěva,
Kakôr poljubi vetra — glej!

Fr. Gestrin.

Triolet.

Lepó je, brate, kar nam govoriš,
Samó z besedoj strinaj se dejánje:

Na bližnjikov ubožnih gladovánje
Usmiljeno se tožiš i ježiš,
Z jezíkom plameněčím ves goríš,
Da bédnih se vzvesěli žalovanje:

Lepó je, brate, kar nam govoriš,
Samó z besedoj strinaj se dejánje:

A mimo siromaka li hitiš,
Nam směšno tvoje je deklamovánje,
Golčanje tvoje pústo je cvrčanje,
Če tvrd kraj stradajočih se gostiš.

Lepó je, brate, kar nam govoriš,
Samó z besedoj strinaj se dejánje!

Jos. Kržišnik.

Na Jadranskem mórji.

Potni spomini.

Spisal **Anton Koder.**

Et dixit tenui murmure lingua: vale!

Ovidij.

I.

Teh verzov Ovidijevih sem se spominjal ozirajoč se dné 4. avgusta 1886. I. raz kròv Lloydove ladje »Sultan« proti severnim istrijskim otokom, katere je zlatilo večerno solnce, potapljájoče se v sinje mórje. Videl sem dôkaj svetá. Vozil sem se že nekaj dnij po raznih jezerih srednje Evrope. In vendar, tako resen se mi ni dozdeval niti moj mórski »début«, kakor to slovó od tožne istrijske obale. Ponosno je jadral mogočni »Sultan« proti daljnemu jugu. Kakor da hoče potopiti s šumenjem svojim različne misli maloštevilnih popotnikov svojih na kròvu, rezal je temnovišnjeve valove puščajoč leskečo pot, kakor srebrno nit daleč, daleč za sábo. »V južno Dalmacijo, na mejo slovanskih sosedov naših, junaških Črnogorcev«, slòve ukaz, ki je združil nas malo število potnikov v Jadranskem mórskem pristanišči, da služimo v daljni Dalmaciji s svetlim mečem domovini. Mnogi izmed nas je prišel iz najoddaljenejše avstrijske dežele, nevedé, koliko zaprek se stavi potnemu njegovemu črtežu na Jadranskem mórji.

Angelj smrti, ki je stopil nepričakovan na slovansko obalo in že zahteval po strahoviti koleri mnogo žrtev, preprečil je tudi nam sredi mórskega pota vhod k južnim avstrijskim bratom.

Tihota, mir in beg italijanskih rodbin proti severu, o katerem so pričale vse železniške postaje na slovenskem Koroškem in Kranjskem, bilo je znamenje, da preté óstre prepóvedí potnikom na jug.

Póslednje je bilo resnično.

Najlepši prizor v Dantejevih »vicah« je brezdvajbeno óni v osmem spevu. Prekrasno je tu naslikan večer pred vicami. Iz globočine srca se dviguje molitev tu odrešenja čakajočih duš pred prèstol Najvišjega. Sredi molitve priplava angelj božji z višave, ki tolaži uboge duše ter jim obéta pomoč svojo na težavnem poti do svetlih nebés. S tem tolažečim angeljem sem prisposodabljal resno zdravniško-politično komisijo, ki nas je ogledala pred odhodom na krovu »Sultanovem«.

»Osemndevna kvarantèna sredi mórja nasproti stólnega mesta Zadra«, velel je razglas komisijski. Kakor obledeneli: »Continuere omnes, attentique ora tenebant.«

Strmeli smo in nejevoljno poslušali neizprosni »veto«, ki je uničil v trenutku potni naš vspored: »Nemudoma v južno Dalmacijo!«

Komisijskemu naznanilu posledica je bila stroga vizitacija močnega »Sultana«. Naše kajute, jedila, voda, perilo, prtljaga in napó-sled naš osebni počutek je bil ozbiljen predmet, o katerem se je napisal obširen komisijski zapisnik. »Kdor čuti, da je slaboten, bolehen, kdor ima drisko itd., jávi se nemudoma. Dolgih dvanajst dnij je prisiljen živeti sredi mórja brez zdravniške pomoči, brez najmanjšega upanja, da stopi ta čas v kateremkoli slučaju na suho zemljo,« velevala z važnostjo izgovorjeni opomin komisijskega predsednika.

Strmé smo poslušali te res slovesne besede. Vojaki, vsi od prvega do zadnjega prepričani, da: »slovanski vojak strahú ne pozná«, oglasil se ni nihče o tem opominu.

In vendar, bila sta dva izmed nas, kakor sta se izpovedala pozneje, bolehná že nekaj dnij.

A koga ne oživí in ne ozdravi potno oduševljenje v službi na slavo domovine!

»Lasciate ogni speranza voi, chi siete sulla barca,« klicali so nam mornárji v zadnji pozdrav, kadar se je jela pomikati naša ladja proti jugu.

»Vsi možje na kròv!« čul se je v tem trenutku ukaz ladijskega kapitana.

Gromoviti »živio!« in »evviva!« odzdravljal je oduševljeno raz kròv naše ladje suhi zemlji póslednji pozdrav.

Še v pozno noč so se glasile potem na kròvu šumeče napitnice, strinjajoče se vse v Horacijevih verzih:

»Nunc vino pellite curas!«

II.

Pallida mors pulsát pede nostrum taberna.

Horacij.

Nepopisna vročina pripéče z visokega néba na Jadransko mórje. Nobena sapica ne pihljá, noben val se ne gane. Miren kakor zid stoji mogočni naš »Sultan« sredi mórja nasproti stólnemu mestu Dalmacije. In ondu štiri mórské milje oddaljen, leží otočec smrti, kjer kažejo nove gomile brez križa, brez spomeníka nenadejano počivališče marsikate-rega za kolero umršega potnika na Jadranskem mórji. Že šesti dan živimo v tem mórskem prognanstvu. Kratek čas, in kako dolg! Za nami angelj smrti, pred nami strogi ukaz: niti za korak dalje, krog in krog neizmerna mórská širina!

Kakor duše v Dantejevem »purgatoriji«, očiščujemo se tu sredi sinjega morjâ. Od ranega jutra do poznega večera se oziramo zastonj na vse svetovne strani. A ne prikaže se v nébni višavi angelj z vejico odrešenja. Ves teden nismo že čuli glasú iz domovine. Niti pismo, niti časopis iz predrage rojstvene dežele ne nahaja poti k pregnancem sredi morjâ. Ogiblje se nas vse, kar diha in živi. Ako zanese samotnega ribiča Kiožijota neprijazen veter v obližje naše, prekriža se boječe pred nami. Žolta zastava, vihrajoča na ladji naši, oznanja mu, da čakajo tu zapuščene, okužene duše rešenja.

In naš resni Minos, sivolasi kapitan, ki je prebródlj tolikrat vsa svetovna mórja, čuje kakor skrben oče nad usodo našo. Vsi smo in biti moramo njegovi pokorni otroci. Njegov ukaz je neovržen zakon, njegovi besedi se klanja vse, kar tu sópe in žije.

Onemu, ki bi se upiral strogim kapitanovim poveljem in rédu na ladji, zadostil bi pogled proti iztoku, kjer se dviga iz mórskih valov skalnati otočec in na njem nove gomile, pokopališče okuženim mórskim potnikom.

In vendar ginejo dnevi in noči nenavadno hitro v mórskem našem pregnanstvu.

Že vshajajoče solnce nas izvabi iz kajut v trebuhu ladje na elegantni kròv. Krasna panorama je razgrnena krog in krog. Šumeči valovi, ki se ubijajo ob mogočnem »Sultanu«, pozdravljajo nas kakor srebrne ovčice na širi mórski livadi.

Mórské ptice obletujejo kričé našo ladjo in plavutni morski prebivalci obkrožujejo veselé se novega dné dom naš v vòdni samoti.

Kdo bi se čudil, da pozabimo v takih prekrasnih prizorih tudi mi, ladjini jetniki, usode svoje?

Vesela pesem zazvení v vòdni tihoti. Radostna zabava je prvo delo naše v novorojenem dnevi. Saj živimo resnično brezdelno in brezskrbno kakor ptica pod nébom.

Naš »Sultan« je obdarjen razven s svobodo, s tako obilimi svetnimi darovi, da se primerja lahko s prvimi hòteli v največjih mestih. Francosk, eleganten kuhar skrbi na vse zgodaj za ukusen zajtrk, za bogato, pravo knežje kosilo in za jednako večerjo. In ladijski kletar, podoben je mogočnemu vojskovòdji.

Brezštevilnim buteljskim baterijam najfinejših vín, šumečemu šampanjcu in ukusnemu plzenskemu in graškemu pivu ukazuje on s svojim mogočnim glasom in streže z nenavadno eleganco nam, »vedno žejnim« potnikom.

In neverjetno, ladijska naša republika ima celó finančnega ministra brez deficita, brez praznih blagajnic. »Denar« je pri nas »verbum profanum.«

»Hleba in kar je treba« imamo v obili meri in povrhu še doklado v »cvenku«, ki nas odškodúj za podobo: »pallidae mortis« v morskem pregnanstvu. Čudno hitro se razvija tudi politično naše socialno življenje v republiki »Sultan«. Razvili so se že prvi dan različni stanovi. Najznamenitejši je naš stan, takozvani »kvartopirci professionis« ali tarókarji, »kvartopirci nobiles« ali »vist-igralci« in kvartopirci »minorum gentium« ali »preferanciarji.«

Razvil se je tudi stan ribičev in sicer brez sposobnostnega obrtnega izpričevala. Jako mogočen je takisto stan visokih politikov, stan ladijskega bibliotekarja in napósled stan, sicer malo číslan, namreč bralcev, takozvanih »Bücherwurm«.

Najimenoitnejši in najpriljubljenější je stan pivcev in ladijskih pevcov. Póslednja dva sta tudi v kartelni zvezi in ves dan in v pozno noč neločljiva.

Naša republika si je izvolila celó žurnalista svojega in političen korespondenčni urad. Póslednje opravilo je bilo sicer dolgo problematično. Stoprav tretji dan se nam je odprla po jedenkrat na dan komunikacija »par distance« s stolnim mestom Dalmacije. Prvi ladijski poročnik namreč je spremljal našo pošto v lukó.

Oddal jo je naproti mu hitečemu móžu »di sanità« in sicer privezano na dolg dróg, kajti »tekniti se barke naše, ali le kake stvarce naše, prepovedano je ostró in smrtno nevarno,« slóve ukaz.

Naša pisma, denar naš se čisti potem na obali v čistilni péči in kadí z žepлом ter kropí s karbolno vodó. Na jednak način dobivamo tudi nekaj jedíl iz luke.

Kdo bi tajil, da ni komunikacija naša najinteresantnejša v devetnajstem veku in vredna, da se zabeleži v prometno kroniko!

Tudi stan naših navdušenih politikov prihaja vsak dan v večjo zadrego. Pretí mu celó neizogiben konkurz. Politik brez časopisov in pivec brez pijače utihneta in izgineta kakor senca brez sledú.

Najidiličnejši je pôsel moj. Šel sem v ribíče. Ladijski prvi poročnik mi je posodil trnek svoj in zabòj s črvi. Vsako jutro in popóludne se zibljem odslej v čolnóci ob ladjinem trebuhu in pomáčem trnek v valove. Geniti si ne upam niti s trepálnico pri tem imenitnem opravili, da ne preplašim obilih ríb in ribíc v globini, ki se masté s črvi na trnku, zasmehúj obrt moj brez sposobnostnega izpričevala.

Kar mi ostaja časa poleg obligatnih dveh, po dve uri trajajočih obedov, čitam in pregledujem precèj izbornó nemško, italijansko in francosko knjižnico na ladji. Duševni mogotci vseh národov se zibljejo v knjižnici na »Sultanu«, ki jadra jedino le ob slovanskem obrežji. — In vendar národ slovenski, nepoznan si tudi tu!

»Búči, mórje Adrijsko!« Tako živimo vesele in brezskrbne dni v mórskem svojem pregnanstvu. Z izvrstnimi vinskimi buteljami očiščamo okužni svoj život.

Sredi zabav in bratovskega življenja nas presenéti skoraj odrešenja dan.

Ladjin stroj se že snaži in pripravlja za daljno vožnjo na jug. Jutri, ko se dvigne prva zarja iz mórskih valóv, odplavamo dalje, dalje. Danes zvečer praznujemo slovó od osemndevne ječe.

Krasno je razsvetljen ladin salon. Šampanjec se leskáče v srebrnih kupah in vesela družba se raduje v veselem razgovoru.

Prva napitnica velja tebi: »Maris, ventorumque pater!« Zadnji, pobratimstvu posvečeni in najoduševljeneje pozdravljeni toast konča o polunoči banket naš. In dalje, dalje še do ranega jutra vršimo zvesto potem napitnice zlate besede:

»Carpe diem, quam minimum credula postero!

Cras ingens iterabimus aequor!«

Na króvu Lloydove ladje »Sultan« na Jadranskem mórji
dné 12. avgusta 1886. l.

Na oknu.

Črtice iz véliko-mestnega življenja.

Spisal Josip Starè.

oba bi bila; majhna je sicer, ali svetla je in zračna, in družega ne trebam.«

Takó sem rekel, ko sem se prvíkrat nastánil v vélikem mestu P., da bi v njem dovršil višje nauke, predno nastopim življenja težavno pot. Postrešček je odložil moje stvari ter se priporočil, če bi ga kdaj kaj trebal; starikasta gospodinja pa je brisala prah po malem pohístvu in mi v jedno mér govorila, koliko časa je ta in óni pred menoj stanoval pri nji in kakó težko se je ločil od prijazne sobe; in kdo vé, kaj bi mi bila še vse rada napovedala, da sem jo hotel po-

slušati. Toda mene je vse to malo zanimalo in prosil sem zgovorno mámico čiste vode, da bi se umil in se iznébil popotnega prahú. Hitro mi je postregla ter počasi odhajala iz sobe. V vratih je še jedenkrat obstala, obrnila se in mi jela razlagati hišni red, dokler ji nisem za-trdil, da sem si vse dobro zapomnil in da se bom natanko ravnal po tem.

Hvala Bogú, zdaj sem bil sam! Hitro sem se preoblekel, po-spravil svoje stvari in stopil k oknu, da malo pogledam v véliko-mestni svet. Ali čudno sem se zavzel; od daleč sem pač čul drdránje kočij in zamolkel hrup, ali videl nisem ničesar. Nastanil sem se bil v préčnih ulicah, ki so vezale jedno najživahnejših cest s stranskim delom mest-nim, kjer so pridni obrtniki med tednom bili domá v delavnicah svojih. Le zdaj pa zdaj so od trdega kamenitnega tlaka odmévali koraki po-sámičnega človeka, ali kmalu so utihnili in zopet je bilo prazno in mirno, kakor bi bili ljudje izmrli ali se izselili. Pogledal sem malo na okoli in videl, da na nasprotni stráni v vseh ulicah ni bilo, nego dvoje poslópij. Prav pred menoj je stala starinska hiša na sámó jedno na-stropje, ókna so bila pri tléh in zgoraj trdo zaprta, dež je že zdavnaj z zidú spral vso barvo, tu in tam je odpal tudi omèt, in vse zidanje je bilo podobno zapuščenemu grádu. Na óglu je bil prizidan stolpek, a na ókenci njegovem je bila bela blazína, jedino znamenje, da tu še biva nekdo. To čudno sosodstvo me je zanimalo kakor kaka uganka; kadarkoli sem utegnil, gledal sem tja, da bi kaj zvedel; ali če nisem videl ničesar, budila je skrivnostna hiša tembolj domišljijo mojo. Prav zastonj pa se le nisem oziral čez ulice. Časih so zaškripala prhla vežna vrata in na pragu se je pokazal star strežaj v ponošeni obleki. Na-vadno je nekoliko postájal pred hišo, ogledoval se, kakor bi ugibal, kam mu je iti, in, potem je počasi izginil okoli ógla.

Nekega dné pa sem kar obstrmel. Če bi bilo po noči, bilo bi me gróza; ali bilo je za belega dné in solnce je stalo še visoko na nebu, ko sem v omenjenem stolpku ugledal staro gospó, ogrneno z dragocenim belim plaščekom, a na glavi je imela čipkasto čépico, iz-pod katere so ob stranéh viseli zvitki sivih lás. S suho koščeno roko se je opírala na blazíno, z drugo pa je držala naóčnike in skozi mála ókenca gledala po mirnih ulicah zdaj na jedno, zdaj na drugo stran. Kmalu je zopet šla s stolpka, ali bližnja ókna niso bila zagrnena in toliko sem mogel razločiti, da je gospá oblastno stopala po sobi ter ukazovala mlademu strežaju v livréji. Nisem se genil od okna; hotel sem še kaj učakati. Bilo je pozno jeseni in dnevi so bili že kratki. Okoli četrte ure popóldne se prikaže zopet služabnik v livréji. Pri-

žigal je sveče na lestenci, in zdaj sem dobro videl po stari šegi opravljeno dvorano; ali predno sem mogel ogledati posamične stvari, zaprl je služabnik lesene oknice. V tem se vežna vrata na iztežaj odpró in stari sluga se nekako mogočno postavi na prag. Temno-modri kožuh mu je segal do tál, čez ráme mu je visel s srebrom obšit pas, na glavi je imel visok klobuk na tri ogle, in v roki je držal palico z debelo srebrno butico. Kmalu na to pridrdra kočija, a strežáj je v veži pozvónil ter gospódi svoji naznanil gósta. Pripeljala se je tudi druga in tretja kočija, in zopet je bilo vse tiho na ulicah, v stari hiši pa se je po svoje kratkočasila družba, ki je s pogovori in spomini svojimi tičala v prejšnjih časih in bila malo zadovoljna s sedanostjo. Po zimi sem še nekolikokrat zapazil, da so se ónokraj ulic zbrali gostje, ali na pómlad je izginila stara gospá, hiša njena je bila zopet zapuščena, zaprta, in nič živega ni bilo videti v nji.

Moje okno se mi je čimdalje bolj prikupávalo. Če sem počival in slonel na oknu, nahajal sem tudi v tihih prěčnih ulicah vsak čas kako stvar, ki me je ali kratkočasila ali pa mi rodila novih mislij. Od stare nasprotne hiše prav noter do konca ulic proti severu je stalo dolgo poslopje z zamreženimi okni. Bil je samostan redovnic uršulink. S prěčnih ulic je bil samó vhod v deklíško šolo, zato je po štirikrat na dan za nekoliko trenutkov bilo prav živó pred njo. Nenavadnega to ni bilo ničesar; otroci so otroci, naj bodo v vélikem ali malem mestu; jedni radi hodijo v šolo in se pridno učé, druge treba priganjati in večkrat je ves trud zastonj. Toda človek je najčudnejša in najmičnejša stvar na svetu; on je takorekoč záse svet; brez ozira na stan in rod se človek neprenehoma razvija in izpreminja od zibelke do gróba, in vsak čas zapaziš káj družega na njem. Tako so tudi mene večkrat zanimale déklice, kadar so šle v šolo ali iz šole. Nekatere se je mudilo, da so komaj premikale drobne nožice drugo pred drugo, akoprem je manjkalo dobro četrtínko ure do osmih ali do dveh; nekatere pa so se počasi vlekile in vedno so postájale, dasi je ura že odbila. Stara vratarica z nagneno glavo jih je dobro poznala in v redovniški opravi svoji je stopila na prag in jim od daleč migala, naj se podvizajo, da ne zamudé. Po pet in tudi po deset minut je čakala, predno je zaprla vrata, ki jih ni več odprla do konca šole. Ob štirih pa so se déklice kar vse ob enem vsule na ulice in žvrgolele so, kakor mladi vrabci, kadar se spravljajo spát. Po večjem so bile ve-sele, a bilo je tudi žalostnih med njimi, in nekatere so celó imele ob-jokane oči. Ko se je razšel drobiž, zapustile so tudi večje déklice šolo. Zdaj sta po dve stopili čez prag, zdaj jedna sama, in se modro držale,

kakor da šola ne bi bila več zánje. Napósled je vratarica zaloputnila vrata, zabrnila težek ključ, da je bilo čuti čez ulice, in tiho je bilo do družega dné. Nikdar se na zamrženih oknih ni pokazalo kako živo bitje, le drobán zvonec v zvoniku se je vsak čas oglašal od štirih zjutraj do devetih zvečer in mi natanko oznanjal, koliko je ura, četudi nisem védel; kam vabi pobožne sestre, ki so sredi vélikega mesta, ločene od ostalega svetá, živele svoje posebno samotno življenje. Njihovega zvonca pa sem se tako privadil, da sem ga véliki teden težko pogrešal; saj sem se tudi jaz že ravnal po njem.

Od samostana čez ulice so stale tri hiše, ali bile so mi predaleč, pa nisem mogel videti, kaj se je godilo v njih; le prva tikoma mojega stanovanja je časih nekoliko obudila pozornost mojo. Bila je plemenitna gosposka hiša na jedno nastropje, kakor prej omenjena stara, samó da je bila vsa prenovljena in lepó urejena. Za vedno čisto umitimi ókni so visela težka svilnata in dragocena čipkasta zagrinjala, a razna znamenja so pričala, da je v teh prostorih bujno gosposko življenje. Veža je bila po ves dan na široko odprta in še pozno zvečer so plinove nje luči odsévale na samostanskem zidu ónokraj ulic. Vratár je vedno v bliščeči opravi stal na pragu ali pa sedél za vrati, da je vsprejemal góste in jih oglašal z zvonečim zvoncem, ki sem ga čul noter v sobo svojo. Če je bil dan za pohode, drdrale so ob določeni uri neprestano kočije noter in ven; a kadar so na večer imeli góste, mogel sem na oknu svojem čuti zamolke godbene glasove. Nehoté sem tedaj primerjal obe gosposki hiši, kateri so ločile nekoliko sežnjeve široke ulice drugo od druge, in kakšen razložek je bil med njima! Tu življenje, veselje in sijaj; tam upadanje telesnih in duševnih močij. Še večje je bilo nasprotje, če je v tem z bližnjega zvonika zapél samostanski zvonec in me spominjal pobožnih redóvnic, ki so morebiti bile v cvetu življenja svojega, ali niso več živele za ta svet. Pa tudi jaz sam sem bil v nekem nasprotji z vso to soséščino, med katero sem se celó tujega čutil, kakor da ne bi spadal med njo. Le to me je tolažilo, da sem bival v meščanski hiši, ki je stala na óglu préčnih in drugih dolgih ulic, kjer ni bilo več sledú plemeniti gosposčini.

Če sem se z okna svojega ozrl na levo stran, gledal sem ravno v čelo hiše, ki je v sosednih ulicah stala tako, da je od južne strani zapirala préčne ulice. Bila je navadna hiša na dve nastropji, kakeršnih ne pogrešamo niti v nobenem manjšem mestu ne. Posebnega na nji ni bilo ničesar, le rdeč napis gostilne »pri treh potónikah« zdel se mi je nekako čuden in mikalo me je, kakšni ljudje zahajajo k »potónikam«. Čez dan nisem ugledal gósta, ki bi šel ali noter ali ven, le

opóldne je nekoliko obrtníkov hodilo k obédu, zvečer pa z ókna nisem mogel nadaljevati opazovanja svojega. Tem bolj me je zanimala v isti hiši mala prodajalnica. Cesárski órel nad vrati je pomenil tobakárno, po veliki žemlji na oknu pa je bilo soditi, da prodajajo tudi kruh. In tako je bilo, kajti največji promet je bil zjutraj. Tedaj so si siromašne žene in dékle kar roke podajale in vsak čas je zapél zvonček nad vrati. Pa to ni bilo nič nenavadnega. Prvi, ki je moje oči obračal náse, bil je gospodar sam, in potem žena njegova, oba prilétna in, kakor je bilo videti, črna in siromašna. Brž ko je odjenjal največji mraz, postavil se je on na prag, a sloné na podbóji je pil tobak iz dolge lule in ni se genil z mesta, kakor tisti Turek, ki ga imajo druge tobakárne naslikanega na vratih. V petek in svetek je imel na sebi vedno jedno in tisto ponošeno obleko, toda nisem ga videl, da bi bil kdaj s kom izpregovoril kako prijazno besedo. Ni se zmenil za ljudi, ki so mimo njega hodili v prodajalnico in iz prodajalnice; niti odzdravil mu ni, če ga je kdo pozdravil. Časih je žena njegova stopila k njemu in mu kaj pravila, ali komaj da jo je poslušal, ali odgovoril ji ni ničesar. Bila pa je tudi ona čudna žena. Belega perila ni bilo videti na nji; ogrnena je bila z dolgim črnim robcem, ki ji je pokrival ves gorenji del telesa; a lasé je imela razmršene, kakor, da si jih nikdar ne bi bila dobro počesala. Zapazil sem tudi to, da so se starejše žené dlje mudile pri nji, nego mladé; marsikatera se je vrnila, vendar ne da bi bila kaj kupila. To je bilo čudno. Zdaj sem še bolj napenjal oči in rešil sem uganko. Tobákarica je imela sila staro, zamazano knjigo, in to je bilo, kar je uboge sosede na vse zgodaj vleklo k nji. Bil sem takoj preverjen, da so to bile »imenitne« sanjske bukve, kakeršnih ne dobiš več nikjer na pródaji; kajti sleharno jutro sem odslej mogel videti, kako so starke pri oknu prebirale knjigo, a zapazil sem, da jih tobákarica ni vsakemu dala iz rok. Zdaj sem tudi razumel, kako imenitna je za siromašno ljudstvo v sosednih ulicah bila néznatna tobakárna; tu so žené kupovale kruha, njihovi možje pa tobaka; tu so si praznoverne ženske iskale sreče, a našle so nesrečo — loterijo!

Vse drugače me je odslej mikala ta navadna hiša »pri treh potonikah« in, kadarkoli sem gledal čez okno, oziral sem se tudi na lévo stran v sosedne ulice. Po malem sem se začel zanimati tudi za prvo nastropje. Ko so bila poletí ókna odprta, zveneli so od ondot dan na dan glasovi jedne in tiste »polke«, ki so jo neizurjene roke zdaj bolje, zdaj slabše udarjale na klavir. To mi je bilo že v nekoliko dnéh tako zoperno, da sem kar okno zaprl, kadarkoli sem čul prve

znane glasove. Ali »polke« le ni bilo konec, in rad bi bil poznal te čudne glasbene umetnike. Stanoval sem malo više, pa sem z okna svojega lahko videl v prvo nastropje nad »trema potónikami«. Klavir je stal prav pri oknu, a pred njim so sedévali zdaj večja, zdaj manjša déklica, časih pa njiju brat, in vsi so neusmiljeno obdelovali isto »polko«, v tem ko so mlajše sestrice rajale po sredi sobe. Naštel sem šest deklic in jednega dečka. Največja déklica je mogla imeti kakih štirinajst let, brat kakih dvanajst, in od ostalega drobiža je po vrsti vsaka sestra bila nekoliko mlajša, a najmlajša je komaj do dóbrega shodila. Najstarejša se je znala nekako oblastno vesti, kakor kaka gospodinja in res so jo sestrice ubogale, če ne zlepa, pa zgrda. Čudno se mi je zdelo, da med njimi ni bilo odraslega človeka razven dékle, ki je največ v kuhinji imela opraviti. O praznikih je bil pač oče domá, prebiral je časopise, ali pa zamišljen gledal čez okno, ali ne, da bi se mnogo zmenil za otroke. Prepuščal jih je štirinajstletni hčerki svoji, ki jih je za silo vodila, akoprem je še sama trebala nekoga nad seboj. Po znamenji žalovanja na obleki in na obrazi sem kmalu ugenil, da je bil mož vdovec, ki ga je ljubljena žena zapustila s preobilim številom zakonskega blagoslova. Opravila njegova so ga ves dan zadrževala zunaj hiše in le na večer ter o praznikih popóldne je mogel biti domá med svojci.

Tako sem se bil z ókna sobice svoje seznanil z vso bližnjo soséščino, in četudi sem bil sam brez tovaristva, dolg čas mi ni bilo nikdar; saj sem vsak čas videl kàj novega zdaj tu, zdaj tam. Dasi sem bival v tihih prěčnih ulicah, vendar sem tudi tu imel prilike dovolj, da sem opazoval življenje véliko-mestno. Neki večer sem sedel dlje nego po navadi pri mizici svoji in se čisto zamislil v lepo knjigo. Samostanski zvonec je že davno oznanil deveto uro, ali minula je tudi že deseta. Kar me zdrami neko pretrgano zvižganje na ulicah, zdaj daljše, zdaj krajše, kakor bi kdo komu kako znamenje dajal. Odgrnem zagrinjalo, odprem okno in obstrmim. Prěčne in sosedne ulice so se svetile v luči smolnatih plameníc, s katerimi so svetili razpostavljeni možje s šlémom na glavi. Za njimi so stražili vojščáki z nasajenimi bajoneti, v sredi med njimi prav pred hišo »pri treh potónikah« pa je stala velika brizgalnica, iz katere so izurjeni možje tiho brez krika prav hitro gonili vodó, v tem ko so se drugi po visokih lestvah vspeli do prvega nastropja ter skozi okno nastavili ceví v sobo, kjer je gorelo. V malih mestih se pri požarih zbira brez števila potrebnih in nepotrebnih ljudij, tu pa razven stalno nameščenih stražnikov in vojščákov ni bilo žive duše na ulicah. Niti po soséščini nisem nikjer nikogar videl na oknu, in celó v hiši, kjer je gorelo, bilo je v

drugem nastropji vse zaprto in mirno. Ko sem drugo jutro povedal gospodinji, da je sinoči gorelo »pri treh potónikah«, ni se prav nič začudila, ampak hladnokrvno mi je zavrnila, da ni čula ničesar. Mèni pa tihi požar ni dal miru, dokler nisem kaj več pozvedel o njem. Zapuščeni otroci so bili samí, in dekla, Bog vé kje. Ko očeta dolgo ni bilo domóv, vžgalo je najstarejše deklétce, kakor po navadi, v njegovi sobi ponočno svetílko ter šlo s sestrícami spát. Svetílka je bila preblizu zagrinjala, ki je po malem jelo tleti in napósled s plamenom goreti. Mestni čuvaj je zapazil ogenj in ga hitro oglasil gasilni straži, ki je še v pravem času ubranila, da se ogenj ni razširil v drugo sobo in da ni zadušil spečih sirót. V srce so se mi smilili otroci, katerim je nemila usoda ugrabila skrbno mater, in nisem jim več zaméril, če so pri odprtih oknih razsajali in razbijali po neubranem klavirji.

Akoprem me je vse zanimalo, kar sem v praznih urah z ókna svojega videl in slišal, toliko sem se le tudi jaz navzel véliko-mestnega duhá, da se nisem nikdar zmenil, kdo gostuje v isti hiši pod menojo ali nad menojo, ali so imenitni ali preprosti ljudje; niti na misel mi ni prišlo, da bi me kdo njih mogel zanimati. Bival sem že več nego pol leta v stánu svojem, ko me neko popóldne zvabi na okno nenavadno šumljanje. Sicer vedno prazne ulice so bile danes pretesné. Prav pod mojim oknom je stal uprežen mrtvaški voz, okoli njega pa je bila temà samih postávnih mož, glava do glávě. Videl sem med njimi mnogo slavnih obrazov, ki sem jih poznal iz časopisov; po večjem so bili národní zastopniki vseh strank, ali bilo je med njimi tudi književnikov, novinarjev in umetnikov. Čudno sta se od te črne gospóde ločila žandarja v praznični obleki. V tem prinesó izpod moje sobe krsto in jo položé na voz. Zdaj stopi imenitni višji duhovnik, znani ljudski pisatelj Vaclav Št., v črnem cerkvenem plašči pred voz in jame v prelepi besedi govoriti posmrtni govor o pokojniku. Resni poslušalci so bili vsi gineni in celó starim gospodom so debele solze stopale v oči. Bilo je tiho, kakor v grobu, in mogel sem na óknu svojem razumeti vsako besedo. Končal pa je slavni govornik tako-le: »Mnogo je trpel telesno in duševno. Bil je človek, torej niti on ni bil brez greha; toda upajmo trdno, da mu je Bog odpustil, kar mu tukaj na zemlji niso hoteli odpustiti!« . . .

»Slava mu!« zagrmelo je od brezštevilne množice, pevci pa so zapeli pogrébno pesem, da se je žalostno razlegalo in odmevalo po vseh ulicah. Na to so se zvrstili pogrebci. Takoj za voz pa sta stopila óna dva žandarja, za njima so šli trije najstarejši národní prvaki, zgodovinar dr. Frančišek P., slavni govornik dr. Ladislav R., in učeni fizijolog dr. I. P., a za

temi mlajši domoljubi ter znanci in spoštovalci pokojnikov. Mirna svečanost mi je globoko segla v srce, vendar mi ni bilo vse jasno. Vzajem torej klobuk in se pridružil pogrebce, da bi kaj več zvedel o moži, kateremu so tako imenitna gospôda izkazali zadnjo čast. Takoj sem zvedel, kar sem želel. Pokojnik je bil urednik šaljivega lista in nakopal si je na glavo nekoliko tiskovnih pravn, v katerih so ga obsodili na več let v ječo. Ravno je imel nastopiti težko kazen, ko ga je smrt rešila vseh nadlóg. Na to so mérile zadnje besede duhovnega govornika; žandarja pa sta zato morala iti za krsto, da je svet védel, da obsojenca k pogrebu nesó. Čudno!

Res, zanimivo, pa tudi poučno je bilo, kar sem za pol leta videl z ôkna svojega. Zaviril sem nekoliko v življenje vseh stanov od najvišjih do najnižjih, a kar nisem videl, mogel sem ugeniti iz znamenj, ki so se pokazala mojim očem. Moje okno je záme že imelo svojo zgodovino; tihe prêche ulice pa so mi bile tako prijetne in domače, da mi je vselej dobro delo, kadar sem se iz véliko-mestnega hrupa povrnil v nje. Stara gospodinja moja je imela zopet stalnega gostáča, in če je tri leta potem nasledniku mojemu pravila, kako rad sem bival v njeni sobici, govorila je sámó resnico.

Književna poročila.

Morphologie des Görzer Mittelkarstdialektes mit besonderer Berücksichtigung der Betonungsverhältnisse von Dr. Karl Štrekely. Wien.

1887, 8°, 122.

(Konec.)

Zgodovina teh oblik nam kaže, da so tudi óni jeziki, kateri imajo zdaj v i. sgl. *m*, nekđaj imeli staroslovenščini analogno obliko, da je ta *m* šele pozneje nastopil in se počasih razprostiral in ne kar najedenkrat pri vseh glagolih pojavil. Iz zgoraj omenjene knjige Daničičeve prepričamo se, da se *m* pri glagolih V. vrste nahaja šele v XIII. stol.; pri ostalih glagolih je pa nastopil celó šele v XV. stol. Isto velja za poljski jezik, v katerem je ta *m* sámó pri V. vrsti; tudi tukaj ni bil od nekđaj, nego nahajamo še v najstarejših poljskih spomenkih nekaj teh glagolov s prvotno in starejšo obliko, tako n. pr. v ps. Fl. iz druge polovice XIV. stol. podzajo; v bib. szarosp. iz prve polovice XV. stol. požegnajo, przyznawajo, ścwardzajo, počwardzajo, dwajo; v ps. Puł. iz zadnje četrtine XV. stol. wdzigają, wyle-

waje, powiadaje; v książ. do nab. Jadw. iz druge polovice XV. stol. uciekają, zgibają, składają. V nekaterih poljskih narečjih v Šleziji je celó v 1. sgl. najti *m* tudi pri glagolih drugih vrst (ne samó V.), iz katerega se vidi, da se je dijalektsko tudi v nekaterih krajih poljske zemlje začel *m* širiti. Tako n. pr. bydam, pójdám, idám, pomogem, prošem, Rozprawy i spraw. ak. um. IX. 305, 306. Mogoče je pa tudi, da je to samó češki vpliv. Za češčino je dokazal Vondrák v List. filolog. a paedag. XIII. 55 da „Twary na *-m*“ vyskytly se tedy někdy kolem polovice a sice spíše před polovicí XIV. věku a vzmohli se náhle tak, že již v letech šedesátých z let sedmdesátých a osmdesátých na jeden tvar na *-i* skoró již dva tvary na *-m* připadají; na sklonku XIV. stol. vyskytají se staré tvary již jen velmi zřídka, tak že začátkem stol. XV. s dotčených třídách a vzoreh novočeské pravidlo již za dlužno.* Tedaj tudi češčina ni imela v najstarejši dobi *-m*.

Tudi iz naše slovenščine se dá zanesljivo sklepati, da se je *-m* šele v teku časa razširil. Nahajamo v naših najstarejših spomenikih še dovolj glagolskih oblik brez tega *m* na *-o*. Onih ni najti samó v conf. gen. ali rokopisu kranjskega mesta in v koroškem, nego tudi v Truberji, Dalmatinu, Krellu in celó še v XVII. stol. v prestavi Stapletonovih evang. in v Kastelčevi knjigi Brat. bvqvice s. roshenkr. iz konca XVII. stol. (1682). Čitamo namreč v tej knjigi dvakrat hozho 148 in 198. V Stapletonovem prevodu je najti hozho 39, 211 in nezho 76. Kako si naj te in jednake dovolj mnogoštevilne oblike tolmačimo, če res ni *m* v 1. sgl. posnet po *-m* glagolih? Da so oblike *hočo* etc. mlajše¹⁾ od ónih z *m* (*hočem* etc.) to ni mogoče, ker jih nahajamo samó v starih naših pisateljih in ker so se pozneje poizgubile izpodrinene od oblik z *-m*.

Lepo in prepričevalno je tolmačenje besedice *nocoj* iz *noč sô*, kjer je *sô* = stsl. stja, sija; iz *noč sô* (*notš sô*) nastalo je *notsô* t. j. *nocó* in iz tega *nocoj*. Obliko *nocoj* ne poznajo samó nekatera sedanja narečja, naha-

¹⁾ Šuman je na omenjenem mestu svoje slovnice prišel do nasprotnega zaključka ter sklepal opiraje se na sedanje slovanske jezike, toda ne oziraje se na *zgodovino* te oblike v vseh teh jezikih, da je *am*, po nekoliko *im*, morda starejši in da so v jeziku bile oblike na *mb* in *q* pomešane. Temu, kakor že omenjeno, nasprotuje odločno zgodovinski razvoj 1. sgl. v srbohrv., češč. in poljščini; v vseh teh jezikih je *m* šele pozneje najti in tudi v naši slovenščini. Tako tudi nasprotno sklepa Šuman, da je *q* pri glag. IV. in V. v velikoruščini in staroslovenščini posnet po analogiji ostalih glagolov — kar že iz zgoraj navedenega ni mogoče — ker je hotel jezik razločevati 1. sgl. od 1. pl., katere se je glasila na — *mb*. Da se je res že staroslovenski jezik izognil v poznejši dóbi tej nejasnosti in vpeljal večji razloček med 1. sgl. in 1. pl., to je gotovo, toda to se je ravno narobe vršilo: 1. pl. se je disimilirala od 1. sgl. po tem, da je mesto *mb* se pojavila končnica *my*. Za to imamo dovolj primerov ne samó iz tako imenovanih panonskih spomenikov, nego tudi iz staroruskih. To je seveda najti samó pri *m*-glag., kjer je postala 1. sgl. jednaka prvi pl., ko je *mb* v 1. sgl. izgubil mehkost. Tako je na pr. v cod. zogr. věmy v glag. cl. uvěmy; v izbor. Svjatosl. iz l. 1073. dāmy, jesmy.

jamo jo tudi v Krellovi postilli: *nòzo, pravi, bote vfi nad mano blasnili* 146a. — Tudi pisateljevo mnenje kar se tiče končnice *i* v acc. pl. *a-deb.*, je popolnoma verjetno (str. 51.). Res težko je misliti, da bi ta *i* odgovarjal neposredno stsl. *xi*, mnogo verjetneje je, da je *i* posnet po analogiji fem. *i-deb.* Sploh se lahko opazuje, da pri dekl. *a-deb.* igra *i-dekl.* isto vlogo, kakor *u-deb.* pri *u/o-dekl.* Tukaj, kakor tam je vpliv vzajemen. V dokaz navajam iz naših starejših pisateljev nekaj sklonov *t-dekl.*, pri katerih se ne dá zanikati, da so po analogiji *a-deb.* Tako beremo v Truberjevem 'Ta drvgi deil t. nov. test. gen. pl. *sapnuuid* 25, 3 a; v loc. pl. *sapnuidah* 32, 33. v instr. pl. *misلامي* 19; v njegovi knjigi 'Ta prvi deil t. nov. test. nahajamo zopet *sapnuuid* II. 16, 54, 68 etc., *missel* II. 65; dat. pl. *sapnuuidom* II. 66, 68, 134, *misseliom* II. 68, *mislom* II. 125, loc. pl. *sapnuidah* II. 66, 90, I. I. a, *prikasnah* II. 117, instr. pl. *sapnuuidami* II. 89, 135, *bolenfami* II. 146. Tudi Krell pozna te oblike: gen. pl. *sapnuuid* 25, 3 a; loc. pl. *lashah* 35 a, instr. pl. *skèrbami* 19 b, *lashami* 87 a. Pa tudi pri *a-dekl.* nahajamo oblike tvorjene po dekl. *i-deb.* Truber ('Ta drvgi d. t. nov. test.) piše gen. pl. *slushbi* 17, 19, *sheli* 22; v drugi knjigi istega pisatelja ('Ta prvi d. etc.) čitamo gen. pl. *sheli* II. 65, *buqui*, *slusbi* II. 156; loc. pl. *bessfedeh* L. 9. Krell piše v svoji postilli gen. pl. *flushbi* 108 a, loc. pl. *boqvih* 59 b, 60 a, in str. pl. *shelmi* 98 a.

Prostor mi ne dopušča, da bi še iz drugih pisateljev XVI. in XVII. st. navedel jednake oblike, toda mislim, da zadoščujejo omenjeni primeri.

Tudi s tem, kar pisatelj uči o nom. pl. neutr. sestavljene sklanje, se je lahko strinjati. Tudi v drugih slovanskih jezikih je isti pojav; tako se je n. pr. v poljščini nom. pl. neutr. izjednačil z istim sklonom fem.; obema je končnica *e* (Kalina, Hist. jęz. pol. 323.) — Vzroka temu pojavu ni težko najti: skloni vseh spolov sestavljene sklanje so bili v množini jednaki, razven jedinega nom. pl.; jezik je to „uniformacijo“ hotel razprostrti tudi na nom. pl. toda ostal je pri tem, da je naredil nom. pl. neutr. jednakega fem.

V kraškem narečji je končnica -2. pl. ne samó *te*, nego tudi *ste*. G. dr. Štrekelj piše o nji: „Man könnte geneigt sein, im *s* dieses Suffixes das *s* des zusammenges. Aor. zu suchen, das sich im Altslov. vor *t* stets unverändert erhielt, zwischen Vocalen aber in *h* übergang, so dass leicht die Meinung entstehen konnte, es gehöre dasselbe mit zum Personalsuffixe. Eine andere Ansicht ist die, es sei hier das aus *d* entstandene *s*¹⁾ der praesens-suffixlosen Stämme: nsl. *daste*, *věste*, *jěste*, *bōste*, *greste* und das *s* von *st*

¹⁾ Da bi bil v slučajih kakor *daste*, *boste* nastal *s* iz *d* ni prav verjetno, če se misli na isti proces v inf. n. pr. vesti (vedem), plesti, kjer najbrž *s* ni neposredno nastal iz *d*, *t*.

im Spiele gewesen.“ Pisatelj se odločuje za drugo mnenje in trdi gotovo tudi pravo. To mnenje podpira tudi to, da je v istem narečju najti *date*, *vete*, *bote*, kakor pozna n. pr. srbščina tudi obliko *grete* (Даничин. Истоп. облика епис. јез. 288). Končnica *ste* in *te* je osobitost notranjskega narečja, zato je tudi toliko takih oblik v Kastelčevih spisih n. pr. v Brat. Bvqvic.: *sheliste* 57, 139, *proffiste* 136, *imaste* 137, 208, 267, 277 *pogrujeste* 137, 138, 139, *vsameste* 138, *hoste* 138, *resveffeliste* 139, *prideste* 139, *sposnaste* 140, *mudiste* 277, *perpraviste* 278.

Part. praet. *nějdu*, *nějdlo*, kateri so znani večini sloven. narečij, kažejo nam vpliv sedanjikov (str. 96.).

Zanimive so oblike *zobōc*, *zobuku*, katere, kakor je omenil že pisatelj, ne odgovarjajo niti stsl. vlěk —, niti nsl. vlek —. Te oblike pozna tudi, kakor mi g. Podboj piše, notranjsko narečje (Št. Peter): *obouči se*, *sonči se*.

Strinjati se moramo tudi s pisateljevim tolmačenjem inf. in part. praet. kakor *něput*, *zěčut*, *něčnu*, *něčnlo*. On piše: „Das *n* im Infinitiv und Part. praet. act. II. bei *pon* und *čon* ist kein Reflex des *A*, vielmehr sind diese Formen jung und nach dem Praesens gebildet.“

Na str. 106. govori pisatelj o önih oblikah part. praet. pass. glagolov IV., katere ne izpreminjajo dentala ter misli, da je vzrok temu to, da hoče jezik ohraniti glagolsko deblo kolikor mogoče neizpremenjeno. Oblike *zapečaten*, *mlaten* etc., katere nahajamo skoraj v vseh slovenskih narečjih, postale so naslanjaje se na vse mnogoštevilne oblike, v katerih se t (d) ne more izpreminjati.

Da se je ta ocena nekoliko bolj raztegnila, kakor sem mislil sprva, bodi dokaz, s kakim zanimanjem sem čital najnovejšo razpravo našega mladega učenjaka o materinem svojem jeziku. Željno pričakujemo nadaljevanja te učene razprave, katera nam podá gotovo z isto vestnostjo glaso-slovje. Ob enem pa želimo, da bi bil to početek živahnejšega gibanja med domačinci na polji slovenske dijalektologije.

V. Oblak.

Popravki.

431³² dežnik m. dožnik. — 432⁵ ии m. ии. — 433²⁶ stsl. m. stsl; — 434¹² svetnikom m. svetikom. — 499²⁶ pada m. pade. — 566²⁷ privednik m. zaimek. — 567¹² jezik m. jeziki. — 567¹⁸ филол. Записк. m. филол. Записк. — 567³⁸ da m. da mi. — 567³⁹ II. m. VI. — 568¹² фил. m. фил. — 568¹⁴ ассимиляцію m. а симвиляцію. — 568¹⁴ i m. и. — 568¹⁴ забѣмъ m. забѣмъ. — 568¹⁴ ихъ m. ихъ. — 568¹⁴ въ m. въ. — 569⁶ Rogpr. m. Rozpr. — 569²⁴ akazuja m. okazuja. — 570⁷ хорошииъ m. хорошиихъ. — 570¹⁰ всиши m. всиши.

Prošnja za národno blago.

V zadnjih letih se je po naših novinah in v naših društvih med vsemi slovstvenimi potrebami malokatera naglašala tako pogostoma in glasno, kakor se je rado govorilo o potrebi, da zberemo, ocenimo ter vredno izdamo svoje národno blago. To spoznanje je rodilo željo, poprijeti se tega posla kar najhitreje. Ni moj namen preiskovati in razlagati, zakaj nismo do denašnjega dné prišli dlje, kakor samo do želje. Koliko je tega kriva naša borba za národni obstoj, koliko drugi faktorji sploh, to se bo pretresovalo o svojem času drugod.

Kakor marsikateri drugi Slovenec, tako je tudi podpisaneec že več časa gojil to željo. Pa zastonj je čakal, da bi se bil tega tako potrebnega posla lotil kak mož, ki tako delo razume in zna. Zdi se, da je čakanja že dovolj. Pisalec teh vrstic je torej sklenil, sám se oprijeti te važne naloge in jo rešiti po svojih močeh, kolikor mogoče kmalu. Nikakor mu ni neznano, da je treba za to ogromnega znanja, katerega njemu manjka; ali razmere naše so že take, da se korenjaki z močnimi pleči radi umikajo in da morajo šibkejši pomagači napeti svoje sile. Ako ne bomo mogli podati obširnega, dovršenega slovstvenega komentara vsaki pesmi, pravljici, pripovedi, vraži . . ., izkušali bomo vsaj s kritično izdajo raziskovanje in učenje našega ustnega slovstva kolikor toliko pospešiti in olajšati.

Podpisaneec namerava torej urediti in izdati vse národno blago, kar ga more dobiti po tiskovinah in rokopisih. Pri tem se noče omejiti na kako posamno deželo, kjer bivajo ljudje našega jezika, ampak razprostrl je svoje mreže na vse kraje, koder živi národ slovenski. Oziral se bo na beneške, ogrske in hrvaške Slovence ravno takó, kakor na kranjske, štajerske, koroške in primorske. Nekaterim seveda ne bo po volji, da národno blago kajkavsko porivam k blagu drugih Slovencev. Ali s tem še nikakor ne zahtevam, da bi opustili Kajkavci hrvaščino, katere so se danes več ali menj poprijeli in ž njo pomešali tudi svojo domačo govorico. Saj je vkljub velikemu vplivu hrvaščine kajkavski govor vendar ostal do denašnjega dné v svoji strukturi še zmerom slovenski! To zadoščuje, da vemo, kako nam je v tem primeru ravnati. Ustnemu slovstvu hrvaških Slovencev ne smemo torej zapirati vrat v naše zbirke, posebno če še pomislimo, da se Hrvatje sami dandanes nekako izogibajo vsemu, kar je kajkavsko in bi se pri bodočih hrvaško-srbskih zbirkah národnega blaga Kajkavcem utegnili v tem oziru goditi tako, kakor se jim godí gledé jezika pri velikem akademiskem „rječniku“.

Kaj pa si mislimo z besedo národno blago? To, čemur sicer pravijo tudi ustno ali tradicijsno slovstvo, ki obsega vse, kar pomaga spoznavati

in preiskovati „dušeslovje“ kakega národa, ali kakor denašnji radi pravijo, „demopsihologijo“ njegovo. V novejšem času se rabi za národno blago in učenje o njem pogostoma angleška beseda folklore, nauk ali vesti o národu. Folklorista ne zanima samó národna pesem, pravljica, pripovedka, uganka, vraža, národni pregovor, rék in zagovor, — on pazi tudi na šege in običaje, na národno pravo, národne igre, národno medicino in vremenska pravila kmetova; tudi kletvin in národnih anekdot ne zameta.

Veliko tega blaga je pri nas že zapisanega, nekaj že natisnenega, ali še mnogo več ga je v národu skritega. Vsakatera zbirka takih stvari, naj se pozdeva še tako popolna, nikdar se ne bo mogla imenovati dovršene. Naša dolžnost pa je skrbeti za tó, da jo dopolnimo.

Program, katerega si je podpisavec napravil, je potem takem grozno obširen; ali popolnoma si je v svesti, da se z dobro voljo in pomočjó svojih rojakov dá srečno izvesti posebno gledé realne strani ustnega slovstva, to je, gledé pesmi, — pravljič, pripovedi, anekdot, — pregovorov in rekov, — vraž, zagovorov in kletvin. Formalna stran národnega blagá, obsegajoča šege in običaje, katerim smemo v nekíh obzirih prišteti tudi národno medicino, národne igre in seveda národno pravo, — ta stran je težavnejša in potrebuje več časa za opis, kakor prva. Dasi si jo hočemo ohraniti za poznejši čas, upamo vendar, da bomo v kratkem času mogli stopiti pred svoje rojake z navodom, kako imajo take stvari zapisovati in popisovati.

Izdaja vseh teh raznovrstnih oddelkov národnega slovstva mora biti kritična, to je taka, kakoršno zahteva metodika filologične vede. Temu načelu se pač noben trezno misleč človek, ki vé, kaj je národno blago in čemu se zbira, ne bo protivil in mu ugovarjal. Žalibog se posebno pri starejših zapisih in prepisih to načelo ne bo dalo strogo rabiti, ker so ga zapisovalci zanemarjali in nam dandanes ni več mogoče, kontrolovati jih povsod. Pred vsem drugim se zahteva, da je vsak zapis kolikor se dá natančen in vesten. Zapisovalec naj napiše vse to in samo to, kar se mu pripoveduje ali poje, naj ničesar ne prenareja, prideva in izpušča, gleda naj dalje, da se kolikor mogoče poslužuje tudi tistih besed in oblik, v katerih se mu kaj pripoveduje; narečju posebne glasove naj zaznamuje s posebnimi znamenji. Pazi naj na naglas in zaznamuje naj vsaj zlog, kateri je naglašen, ako sicer ni vaje, naglas podrobneje razločevati. Pesmi naj se zapisujejo, kader jih kdo poje; ako le mogoče, naj se tudi melodija izkuša ujeti. Naše pesmi se vsikdar pojó, nikdar ne recitujejo. Sam sem se prepričal, da mi je pevka, narekovala neko pesem, pet vèrzov prevrgla in dva izpustila; ko sem jo pa prosil, naj mi isto pesem zapoje, je tistih pet verzov prav pogodila in tudi izpuščena dva mi je zapela.

Marsikomu se bo čudno zdelo, zakaj tirjamo tako natančne zapise, da hočemo najti v njih celo vse dijalektične posebnosti zaznamenovane. Vsak proizvod národnega slovstva smemo imeti v resnici za národnega le tedaj, ako ga ohranimo v tisti obliki, v kateri smo ga zajeli iz bistrega potoka národnega življenja. Tega ne zahtevamo zategadelj, da bi morda pripravili dijalektologom slovenskim nekaj gradiva. Spremenjena oblika, le malo prenarajena vsebina nam brani, proizvod do dobrega spoznati in oceniti; taki proizvodi so podobni hinavcem v življenji. Dozdevajo se nam prijetni, dobri in vendar napósled, — žalibog navadno prepozno spožnamo, da smo jih napak sodili, da smo jim preveč verjeli. Vestni zapisi pa nam lahko pomorejo, sestaviti zgodovino tega in onega proizvoda, morejo nam pokazati pot, po kateri je prišel v kraj, kjer ga je zajela zapisovalčeva roka; morda nam tudi povedó, odkod je in kedaj je začel svoje potovanje po naši domovini, v našem národu.

Kakor o pravljicah, pripovedih in drugih v nevezani besedi sestavljenih stvaréh, velja to sevéda tudi o pesmih, in sicer v še večji méri; njim je gibčnost, vsem proizvodom svoja, nekoliko omejena, vendar ne popolnoma odvzeta; oblika jim je z metrom in melodijo več ali menj okamenela in se ne spreminja tako zlahka kakor na primer v pravljici. Ravno zato nam bo natančen zapis včasí znal namigniti, kam naj krenemo, da najdemo početek pesmi. Dijalektolog ne bo pesmi za svoje razprave nikdar brezobzirno porabljal, in kakor mene skušnja uči, stori najbolje, ako jih popolnoma pušča na strani, če ima drugega gradiva na razpolaganje. Zahtevanje natančnih zapisov torej ni kaka muha jezikoslovcev, češ, to hočejo, da dobé spet par orehov za svoje čeljusti, — osnovano je mariveč na pojmu národnega blaga sploh. To se mi je zdelo potrebno povedati, ker vém, kako napačne misli imajo pri nas nekateri, ki bi se tudi radi glasili v stvaréh, katerih ne umejo.

Kar izmed národnega blaga najprej pride na vrsto, to so národne pesmi. Zbirka bo obsegala vse, kar mi je pristopnega. Da nesramnih stvari ne bom vsprejel, mislim, da ji ne bo nič škodilo; saj so šele nedavno s tujine prinesene in so navadno tudi tako oblečene, da Bog pomagaj! Dobro sicer vém, da mi strogi moralisti bodo očitali, da preveč podajam. Ali zbirka ne bo za otroke in ne za mlečnozobo mladino; tudi národ naš ne poje vseh pesmi pred otroki. Da v tem oziru ne bom vsem ustregel, vem torej že naprej, ali to me ne moti!

V pesmih pridejo najprej na vrsto tiste, ki so pripovedne vsebine: balade, romance, legende; pravih junaških pesem žalibog nimamo. Objavile se bodo za temi lirične pesmi z ozirom na razne strani njih mnogovrstnosti: take, ki jih poje mati otroku pri zibeli; take, v katerih si izražata mladenič in deklé svoje hrepenenje in želje, veselje in žalost, ljubezni slad-

kosti in bridkosti; take, v katerih toži človek svojo izgubo. Tudi tiste bodo vsprejete, ki se pojó o posebnih prilikah: na ženitovanji, pri plesu, v veseli vinski družbi — o raznih letnih časih, n. pr. o božiči, o novem letu, o sv. treh kraljih, o pustu, o veliki noči, o sv. Jurji itd. Ne bodo pozabljene tudi pesmi, ki se pojó pri delu, o žetvi, o trgatvi, — take ki jih pojejo razni stanovi: kmet, delavec, pastir, rokodelc itd. Otročje pesemce, ki jih pojó ljubi otročiči pri igri in sicer, se ne bodo prezrle; tudi tiste, katere je sprožil národni humor, dobé svoje mesto.

Za pésmimi se upam lotiti národnih pregovor in ugank.

Da ustrežem želji, naj bi bile vse te zbirke kar se dá popolne namreč: za to se obračam s temi vrsticami na vse rodoljube, naj mi pošljejo, kar imajo zapisanega, — naj zapišejo, kar morejo, ako se jim priložnost ponuja! Še se najde marsikako lepo zrno, kakor sem se sam prepričal letos v cirk-ljanskih gorah na goriško-kranjski meji. Res je sicer, da vpliv velikih in manjših mest s svojimi napravami in zabavami, in omika, dandanes vedno bolj prodirajoča v nižje stanove, — da ta dva faktorja vse, kar se je poro-dilo iz národnega duha, od dné do dné bolj porivata v stran. Med národom se širi vedno bolj neka nesposobnost, da bi v spominu hranil in dostojno čislal, kar je našim starim prijalo. Zbiranje národne slovesnosti je zato dan-danes tem nujnejše, čim težavnejše je. Zbiralec si pridobi zaslug ne le za slovensko slovstvo, ampak tudi za vedo. Sevéda bo našel med národom dandanes več umetnih, nego resnično národnih pesmi. Nekak moderni duh se je národnega slovstva poprijel, omejil je národno fantazijo, vzemši ji vero v čudeže, národu pa ponuja take literarne oblike, kakoršnih se poslužuje umetna literatura. Ta duh je le po stopinji, ne pa tudi po vrsti različen od tistega duha, ki navdihuje olikane, višje kroge, kateri so s tem vedé ali nevedé začeli národ vzgojevati. Toda ni še za naše namere vse izgubljeno, še se najde lepih stvari, vzniklih iz čisto národnega duha. Samo poiskati jih je treba!

Ta in óni mi utegne reči: „To je vse prav; ne tajim, da bi se ne našlo nekaterih pesem, ki so vredne, da jih zapišem. Ali prehiteli so me že drugi pridni poberači pred mano!“ Ta ugovor izgubi svojo moč, če pomi-slimo, kaj je národna poezija. Ali se pesem, čeravno uklenjena v metrum in melodijo, ne spreminja od kraja do kraja, od dežele do dežele? Ali je vsak pevec ne zavije nekoliko po svoje in je on sam ne poje zdaj tako, zdaj tudi drugače? Le primerjajmo med saboj varijante ene in iste pesmi, potem do cela spoznamo resnico besed Steinthalovih, kateri primerja národne pesmi valčkom v bistrem potoku; zdaj jih vidi tvoje oko v tej obliki, ali naslednji trenotek pokaže ti jih drugačne, o katerih ne moreš več rêči, to je tisti valček, ki sem ga videl prej. Prigodilo se je, kakor Steinthal pripove-

duje, da je na Laškem ista pevka prav tisto pesem zaporedoma pela drugače. Ko so jo opomnili na to, je rekla: Kaj morem jaz za tó, mi vien cosi! — Zató mislim, da je vredno še vedno zapisovati, ako se sploh kaka národna pesem poje, naj je tudi že drugod zapisana in morda tiskana. Saj nam šele varijante prav pokažejo, kako gibčen je národen duh. Kdo vé, ali nam včasí ne pomorejo zaslediti prvotno obliko, v kateri jo je nepoznani národni pevec izročil svojim bratom? Dasi so včasí te varijante le fragmen-tarične, imajo v sebi neredkoma lepote in črte, katerih ne nahajamo v za-pisih, nam že znanih.

Todá dovolj! Kdor se hoče poučiti o teh stvaréh bolj natančno, tega zavrnem na lepo knjigo našega učenega rojaka, profesorja Kreka: »Einlei-tung in die slavische Literaturgeschichte«, in tudi na sestavek njegov »Ne-koliko opazek o izdaji slovenskih národnih pesmi« (Listki IV. 96—140); tam izrečenih načel hočemo se z malimi premembami držati tudi mi.

Komur je mari, da Slovenci pokažemo svetu bogastvo našega tradicij-nega slovstva; komur je na tem ležče, da stopimo tudi mi v tem oziru v vrsto poleg drugih kulturnih národov, ki dandanes z občudo-vanja vredno marljivostjo gojijo svoj »folklore« in odkrivajo, kar je národov duh rešil in ohranil iz davne preteklosti: tega vabim in prosim, naj se mi pridruži, naj mi pomaga, naj me podpira. Dopolnje naj mi, kar je njemu zapisati mogoče. V tem oziru mi morete največ pomoči vi, učitelji sloven-skega naroda v cerkvi in šoli, katerim je dana prilika, da vedno živite med njim: na vas se torej še posebno obračam!

Kar mi kdo pošlje, temu naj pristavi kraj, kjer je stvar zapisal, in imé pévca ali pripovedovalca; včasí bo dobro, povedati tudi, kako star je ta pevec, in je-li tam tudi rojen, kjer je kaj pel ali pripovedoval.

Dr. Karl Štrekelj,
docent slovanske filologije
(Wien, Universität)

Slovenskim časopisom, ki bi radi ta poziv priobčili, bodem jako hvaležen.

LISTEK.

Dr. Jan. Bleiweisovo pismo Vojtehu Kurniku. Lani dné 3. novembra je umrl v 62. letu dóbe svoje ta slovenskemu prostemu národu prejšnje dóbe priljubljeni pesnik in pisale so o njem novíne zelo raznóliko. Ker nabira »Zvon« gradivo za životopis tega originalnega možá, ki je poleg Andrejáša, Vodovnika, Frankolskega in drugih zaslužil, da se ga spominjamo in mu priznavamo čast, katera mu gre, objavljamo po pri-

jateljski roki izročeno nam pismo, katero mu je pisal pokojni dr. Jan. Bleiweis koncem leta 1856. To pismo je literarno zanimivo z dveh strani, kajti kaže nam prvič, kolike so bile Kurnikove dušne moči, in drugič *navzore* dr. Bleiweisove o poeziji. Pismu vsebina slóve:

»Dragi prijatelj!

„Predpustno“ sem prijel in jo bom rad natisniti dal za sv. 3 kralje, ako jo mi kmali popravljeno pošljete nazaj. Ker potrebuje veliko poprav, se nisem hotel sam tega lotiti, ker vem, da bote to sami najraje storili.

Pesmica ta ima *mnogo dobrega in izvrstnega*, kakor sem zaznamoval na več krajih — pa potrebuje, preden pride v natis, mnogo poprav, ki sem jih tudi zaznamoval.

Poglavitna napaka pa je njena dolgost. Verjemite mi, da — če tudi najboljša reč — postane *dolgočasna*, ako je *predolga*, saj že besedi *dolgo* in *dolgočasno* to spričujete. Pravite sicer, da je vse iz *življenja* — to je res, al pesnik mora dolgo življenje v *kratkih iskricah* bravcem pred oči postavljati, pa ne za vsak *primerljaj* v življenje ene *štrofe* narediti. Poglejmo *narodne* pesmi: kako se odlikujejo vse s kratkostjo. Drugači — se ve da je s kakošno balado itd. Še vsaka pridiga zgubi veljavo, ako je *predolga*, če je tudi sicer izvrstna.

Tudi bi ne imel rad, da bi Gorenci žalili Dolence v natisnjenih pesmah. Vsa druga je a la camera — vsa druga na belem svetu.

Varite se tudi kar naj bolj morete *elizij*; Koseski mi je večkrat rekel, da elizija je *skor vselej* znamenje nemarnosti pesnikove, ki si ni hotel *časa* vzeti, da bi bil verstico napravil brez *elizije*. „To ni licentia poetica, to je nemarnost pesnikova“ mi je rekel pesnik nebeške „Slovenije“.

Ker imate Vi kaj dobro žilico pesniško, bi bilo škoda, da bi pesmi preveč šušmarili in si tako krajšali dobro ime, ki ste si ga že pridobili, in si ga zamorete še povikšati. „Poeta nascitur“ — to je prvo; k prirojenemu temu duhu pa mora pristopiti *logika* in pa *slovnica* — po ti trojici stopi pesnik v prvo versto.

Vam stoji vse odperito. Ergo marljivo naprej!

Z Bogom

Vaš

odkritoserčni prijatelj

Dr. Bleiweis.

V Ljubljani, 12. decembra 1856.

Kurnik je imel lep talent, ali sreča mu ni bila toli ugodna, da bi si bil nabral splošne literarne izobraženosti, kar se pesnim njegovim na lici zna, in o „pregovorih“ njegovih je dvojiti, da so vsi pristni. V pesništvu vzor so mu bili Koseski in francoski „delavec-pesniki“, k čim jih je čital v Strodttmannovem prevodu posebno rad. V nemškem prevodu je poznal takisto Lamartina in Bérangerja, (ki ga je tudi prelagal na slovensščino), odtod nam je umevati česte „refréne“ v pesmih njegovih.

Dasi Kurnik ni bil na trdni *samosvoji* podlagi stoječ pesnik, temveč mnogokrat zvenil bralcu na uho odmev te ali óne umétalne ali národne pesmi, vendar mu zaradi tega pristojta svoje mesto v literaturi slovenski, ker je že v prvi dóbi prebujanja noveše književnosti naše ta rodoljubivi delavec-pesnik z dušno svojo krepóstjo pomagal pri kulturnem delu našem.

—r—

»Spomen Hrvata«. Letošnje poletje je v prijaznem Kamniku prvokrat bivalo večje društvo hrvaških gostov (38), med njimi tudi dični pesnik Ivan Trnski, ki je pod zgoraj navedenim naslovom v spominsko knjigo Kecljeve kopéli zapisal nastopno lepo pesem:

»Osamdeset sedmog ljeta
 Najveća nas bila četa —
 Živi primjer složna jata
 To zemljaka, to Hrvata!
 Sjatismo se tuj lastovat
 U Kamniku svi ljetovat;
 Liepo smo se družiti stali,
 Složno smo se nagledali
 Oštrice i do nje Brane,
 Planjave i Sedla strane;
 Bielio se snieg na stieni
 Gorskom sklopu u zeleni;
 Bistrica je žurno tekla,
 S Nevljicom se sastat sjekla,
 I gdje jedna drugu svlada
 Pri duu gore Starog Grada:
 Tuj se liepa kupelj stvori,
 Poredani tuj su dvori,
 Perivoj je naokolo
 Zastro tuka prudje golo,
 U krasnome perivoju
 Slavuj-ptice mlo poju,
 Kipi Lelja i Najada
 U skrovište mame hlada,

U Kamniku koncem mjeseca Kolovoza 1887.«

»Slovenščina na ljubljanskem liceju«. (Po listinah shranjenih v gimnazijskem arhivu.) Pod tem naslovom prinaša letošnji letopis c. kr. gimnazije ljubljanske skromen, tri strani obsežajoč, a jako zanimiv sestavek, katerega je spisal g. prof. *Maks Pletternik*. Iz njega posnemamo, da gre vsa zasluga za to, da se je na ljubljanskem liceji z najvišjim odločilom z dne 18. decembra 1815. leta ustanovila stolica slovenskega jezika, tedanjemu rektorju licejskemu, Matevžu Ravnikarju. Sprva sta bila goriški in tržaški ordinarijat zoper to, da bi bila slovenščina goriškim in tržaškim bogoslovcem na ljubljanskem liceji obligaten predmet, za kar se je takoj iz početka izrekel ljubljanski ordinarijat, in oba sta se udala šele po daljšem pogajanju. Dne 21. majnika 1816. leta je bila razpisana učna stolica za slovenščino s 400 gld. letne plače za štirikratni pouk na teden in dne 24. februarja 1817. leta je bil imenovan za profesorja slovenščini *Fr. Metelko*, ki je pričel svoje poučevanje dne 16. aprila 1817. leta ob 5. popoldne v učilnici drugega bogoslovskega razreda (v sedanjem gimnazijskem poslopji). Slovenščina je bila obligaten predmet 27 bogoslovcev drugega leta; vrhu tega jo je obiskovalo še 13 modroslovcev (izmed 118!) in dva dijaka humanitarnih razredov, tako da je imel Metelko prvi semester 42 slušateljev. Toda takoj drugi semester se pritožijo bogoslovci, »da so vsled slovenskega uka preobloženi z delom, na škodo svojemu zdravju in tudi na škodo izobraževanju za svoj stan (!), zlasti ker večina njih še druge dijake poučuje«. Toda ravnateljstvo je njih pritožbo zavrglo in gubernij jim je celó odgovoril, da njih prošnja za zmanjšanje števila poučnih ur kaže »le nehalno lehkornost in je prej kazni vredna, nego da se usliši«. In tako je slovenščina ostala obligatna bogoslovcem II. tečaja od leta 1817. do 1849. Udeležba dijakov modroslovcev pri uku slovenskem je bila vedno neznatna. Leta 1818. sta se ga udeleževala samo 2 (izmed 99 ih), v naslednjih treh letih in l. 1836. celó no-

Na kršju se Nimfa koči,
 Iz svog vrča vodu toči,
 Ne bi li se komu hčelo
 Bistre vode kušat vrelo.
 I jezerce tuj je malo,
 Čun i veslo nanj nas zvalo,
 Tuj se šecuč hladom lista
 Nadiasmo zraka čista,
 Naveslasmo mladji vodom
 Razigrasmo stari hodom,
 Razstasmo se s biedom nagom
 Opasasmo svežom snagom,
 Našalismo šale mnoge,
 Užismo se prave sloge
 I jedinstva podpunoma,
 Kakva nema u nas doma!
 Užismo se pažnje blage
 Slovenske nam braće drage!
 Njim u hvalu, nekadanje
 U sloge nam spominjanje
 Na list isti liepog trenu
 Bilježimo sva imena:
 Nek se samo nikada mi
 Tih imena rod ne srani!!

beden. L. 1825., ko je Metelkova slovnica prišla na svetlo, bilo jih je 10 (izmed 173 ih), l. 1826. pa 12 (od 236 ih), l. 1829. jih je bilo 13, l. 1838. in 1849. po 10. To so največje številke, druga leta jih je bilo od 1 do 9. — Poslednja leta (1845. do 1849.) so tudi bogoslovci frančiškanskega reda iz 4. leta prihajali v slovenske ure. — Izmed *nedijakov* so zapisani med udeleženci pri slovenskem uku: leta 1823. dva podčastnika, 1845. leta 1 podčastnik, 1846. leta 1 nadlajtnant in 1 okrožni komisar, 1847. leta 1 zdravnik, 1 uradnik in 1 konceptni praktikant. — Leta 1849. je bil poleg navadnega tečaja ustanovljen še drugi višji tečaj, v katerem je Metelko učil tudi staroslovenščino. Udeleževalo se ga je 25 bogoslovcev iz 3. in 4. leta in 1 uradnik. Preizkusiti se jih je pa dalo konec drugega semestra samo 6. — Leta 1850. so nehale modroslovske šole, na njih mesto sta stopila 7. in 8. razred gimnazijski in Metelko je prestopil na gimnazijo. — Iz tega vidimo, da nam prof. Pleteršnik podaja marsikatero zanimivo podrobnost; le škoda, da ni omenil v svojem spisu, kdo je leta 1816. poleg Metelka za to stolico delal konkurz, in da ni navedel učencev Metelkovih, ki so bili pozneje pisatelji slovenski, ali so sploh v socialnem življenju zavzemali kakšno odlično mesto. S tem bi bil spis véliko pridobil.

Ivan Zbogar, zgodovinski roman, francoski spisal *Charles Nodier*, poslovenil J. Kržišnik. Pod tem zaglavjem je izšla 1886. l. v »Narodnej tiskarni« v Ljubljani natisnena knjiga. V predgovori na III. str. je čitati, da je bil francoski književnik Charles Nodier porojen 1770. l. v Besançonu. Dimitz: *Geschichte Krains*, Laibach 1876, IV. na 354. str. uči: »Charles Nodier zu Besançon 28. April 1780 geboren ...«. Demogeot: *Histoire de la littérature française*, Paris 1864, pa pravi, da se je Ch. Nodier rodil 1783. leta. Kdo ima prav?

Ob Ivani Zbogarji samem mi piše prijatelj R., prof. in znani zgodovinar naš: Junak tega romana je zelo zanimljiva oseba in dogodek je ponajveč *zgodovinski*. Velik del dejanja se vrši v okolici tržaške in v Devini. *Zbogar* je bil izvestno na Goriškem rojen in vredno bi bilo natanko poizvedeti, *kde in kdaj se je rodil* itd. — Po prijateljevej pobudi sem bil takoj razpel svoje mreže, pisal raznim čestitim duhovnim gospodom po Goriškem, od katerih pa žal nisem vzprijel *nikakega* odgovora. Graje vredna je taka mrzost, in baš oni gospodje, ki lahko največ pomorejo v raziskavanji domače zgodovine, baš oni mirno gledajo in — netijo peč s takimi pismi in prošnjami. Žalostno, a resnično! Prepričan sem, da moje iskrene besede ne padejo na trdo skalo, temveč da obilno urodé; zato rej javljam tu, kar sem doslej doznal v obče o *Zbogarjih*. Morebiti obodré te vesti koga in mu pokažejo stezo, po katerej pride do pravega smotra.

Imeniten duhoven, *Ivan Marija Zbogar*, porodil se je sredi sedemnajstega stoletja v *Solkani* pri Gorici in umrl je na Dunaji, nekateri trdé, da 1701., drugi zopet 1711. leta. (Morelli, *Storia di Gorizia* 1855, III. str. 343; Manzano, *Annali* VI. str. 476 in Manzano, *Cenni biografici* 1885 str. 187.) Okoli 1845. leta je žil na Kojskem ali Kviškem v Brdih nad Gorico svečenik *Valentin Zbogar*; na Šentvidskeji gori na Tolminskem je prebival l. 1847. duhovnik *Anton Zbogar*; *Andrej Zbogar* je bil 1847. l. v Trsti c. k. uradnik dež. in drž. računarstva. Doznal sem napósled, da živé še denes *Zbogarji v Avčah*, na *Banjšicah*, v *Bošnjači*, *Logi* in *Lomi* pri Kanali na Goriškem.

Po tej lestvici vender kdo spleza kvišku!

L. Ž.

Zasip, ne Zaspo. O tem krajevnem imeni je »Ljubljanski Zvon« (1887, na 557. strani) izpregovoril nekoliko besed, ki mi dajo prilliko, da tudi jaz o njem rečem katero. Marsikatero naše krajevno ime se izgovarja in piše dandanes tako spačeno, da ni možno določiti, kako bi bilo prav. Tudi jaz sem že pred dvema letoma mislil o pravi pisavi kraja Zasip ali Zaspo, a nisem mogel priti do vspeha, kajti motil me je nemški

Asp in slovenski *Zasp*; dozdevalo se mi je, da, ker je bilo v zgodnjem srednjem veku mnogo kranjskih krajev naseljenih po Nemcih, bode tudi naš *Zasp* najbrž iz *ze Asp*, kakor slovenski *Cumrek*, *Cuhen* iz *ze Murekke*, *ze Achen*. Letos pa sem po nanovo dobljenih listinah iz let 1075—1090 našel prvotno pisavo *Zasib*, kar se here po sedanjem *Zasip*, in gospod Deschmann mi je povedal, da voda tam res kraj *zasipa*, kar potem potrjuje pisavo *Zásip*.

V teh listinah se nahajajo tudi slovenska imena »Bondigoiz« s soprogo »Trepliza«; »Prisnullau« qui vulgo »Ginanno« vocatur, v tretji listini se nahaja *Protih* (Protilc) in v četrti »Ivan«, torej Ivan ni ruski import — nego star domačin. Dalje so tukaj še »Tunzo«, ker mi ni na pamet znano ime Tunhart, dozdeva se mi, da bi bilo slovensko, ravno tu sta tudi *Wenzgei* in *Janiz* (Janič).

Ker so to le poročila po izvirnikih, omenim, da je ime *Prisnullau* = *Prisnoslav*; *Ginano* pa je neka popačica, katero bi težko iz *Egino* izpeljaval. Fr. Šumi.

Logika. Prijateljem modroslovja napisal dr. Josip Kržan, kr. gimn. profesor v Varaždinu 1887. V založbi »Popotnika«. Tisk tiskarne sv. Cirila in Metoda. Cena 75 kr. Slovenci smo razvili vsled neugodnih nam še izdaj šolskih okolnosti znanstveno slovošstvo še tako malo, da po pravici veseli pozdravljamo vsako količjak dobro šolsko knjigo. Da, v nekaterih strokah še niti kake učne knjige ne zmagamo. Semkaj je spadalo do naj-novejše dōbe strogo *modroznanstvo*, kojega izvzemši posamezne, večinoma terminologične članke Mariborske »Zore« — sploh nismo obdelovali. Veliko vrzel je tedaj zadelal v slovenski znanosti in zlasti v našem šolskem slovoštvu g. prof. Kržan. Ako poudarjamo važnost omenjenega dela in zaslugo pisateljevo, ne mislimo ravno na napredek, ki bi ga bil pisatelj morebiti v »mislovji« samem storil. Tukaj napredovati že zlavna ni več mogoče nikomu, kajti zakone mišljenja skoro iste, katere imamo dandanašnji, utrdil je že oče vsega modroznanstva Aristotel in so jih nadalje razvili do popolnosti poznejši veliki modroslovci. Sedanjim pisateljem naloga je le ta, da stvarino dobro razdeljujejo in razlagajo ter z najprimernejšimi vzgledi pojasnjujejo. Tako so napisali vsaj Nemci precej debele »Logike«. Slovenski pisatelj nam je pa v svoji knjigi na 92ih straneh podal vso logiko. In kaj je važneje za učno knjigo kakor to, da je kratka in pregledna?

Posebna pa je pisateljeva zasluga ta, da je uvel v slovenski znanstveni jezik toliko izrazov za tako abstraktno vedo, kakor je ravno modroslovje in v tem zlasti »misloslovje«. Sam pravi v predgovoru, da mu je bilo »premagovati mnogo težko« zlasti gledé terminologije. Temu dostavljamo le še, da se je imel boriti tudi z zlogom. Pisatelj logike slovenske ni mogel zajemati iz jezika prstonárodnega posameznih izrazov, njegov zlog je moral biti zlog znanstven. A navzlic temu je knjiga izvzemši nekoja mesta, lahko umevna vsakemu količjak izobraženemu čitatelju.

Gledé tvarine omenimo naj, da govori pisatelj v uvodu na prvih 5ih straneh kaj jasno o pojmu logike in nje razmeri k filozofiji, o razločku logike od psihologije, o logiki kot propedeutiki, nje vrednosti in koristi in napósled o nje razdelitvi. Ta kratki uvod ugaja posebno samouku. Razdelitev bi bila lahko nekoliko jasnejša. Vzglede posameznim pravilom jemlje pisatelj iz različnih učencu že znanih tvarin, ozira se pri tem nekoliko tudi na slovanstvo, kar se mora le pohvaliti. Na nekaterih ložjih mestih prepušča tudi učencu samemu, da si jih izumi še več, nasprotno pa je pisatelj kot izkušen šolnik ravno pri najtežavnejšem oddelku, pri *sklepih*, dodal toliko število in tako pregledno po raznih oblikah razvrščenih vzgledov, kakor bi jih v mnogo obsirnejših knjigah zaman iskali.

Gledé terminologije vidi se pač nekaj nedostatnosti. Da pisatelj nekaj izrazov ni poslovenil, kdo mu bode zameril; saj bi se najhujšemu puristu ne dali zlahka poslo-

veniti »kategorija, abstrakcija, determinacija, generalizacija«. Vendar pa moti pisatelj čitatelja, zlasti učenca po nepotrebnem s tem, da meša često za iste pojme slovenske dobre izraze z latinskimi. Tako ravna pogostem i drugi pisatelji znanstvenih knjig. Zakaj se trudijo, izmišljujoči domače izraze, ako jih takoj niti sami dosledno in izključno rabiti ne mislijo? Po tem se še tako dobri izrazi ne mogo udomačiti. Doslednosti tedaj treba. Evo primerov. Str. 9.: »Vsečina (complexus) pojma«, a str. 10.: »Materia (tvarina) in oblika pojma.« — Zakaj je »tvarina«, ki je že vsaj toliko če ne bolj navadna kakor »materia«, v oklepu? — Str. 15.: »Analitiški in sintetiški pojmi«, dočim se nekaj vrst pozneje in na dalje skoro vedno rabita slovenska umljivejša izraza: »razstavni in sestavljeni«. Subjekt imenuje pisatelj prvič podmet, objekt — predmet, kopulo — vez, ne drži se pa vendar ne teh slovenskih imen. Str. 27.: obrat (conversio), a str. 28.: čista konverzija itd. Pisatelj naj bi bil le tist izraz, ki se mu je zdel najprimernejši, rabil vseskozi dosledno, konci knjige pa naj bi bil pridejal v azbučnem redu vse termine v slovenskem in latinskem, mestoma i v nemškem jeziku. — Zakaj je pisatelj navadnejšo nam »osnovo« (osnova, e) spremenil v osnov, i, ali vrsto (vrsta e) v vrst, i, kaj mu pomeni sicer nenavadni moški samostavnik mer, a, (tedaj se mišljenje omeji samó z enim merom str. 7), to mi ni jasno. Tako se mi zdi nepotreben tudi pridevnik biten, a, o za lat. essentialis, in nebilen za lat. accidentalis (str. 10) mesto navadnega bistven in nebitven ali slučajen (O biten glej sicer Mikl. lex. 51., vgl. Gram. II. 146). Ako so pisatelju (str. 12.) notiones aequipollentes pojmi istovredni ali zamenljivi, tedaj naj bi tudi za aequipollentia rabil istovrednost ali zamenljivost. Neznani in nepotreben je pridevnik jestovit za indicia decernentia, adserentia, assertorica; vsaj zadoščuje izraz trditveni, in če bil bi pa prid.: jestestven po ruskem ИСТЪСТВЕНИ od ИСТЪСТВО. Tudi niso sôd; mogočni, nego mogoči (= problematični). Ali bi ne ugaljal bolj tudi posledični nego posledstveni? Nepravilen je samostalnik »vpijalci« (clamatores str. 15). Ker rabimo samostalnik sôd že za nem. Gericht, kazalo bi za Urtheil, lat. iudicium, morebiti rabiti sodba, ali pa kot posledico sojenja — razsodek (nomen acti, Mikl. vgl. Gramm. II. 254. Tudi »razgodo« za lat. partitio (str. 78) bi bil o priliki g. pisatelj lahko s kako znano domačinko zamenil. Da je pisatelj zlog svoje knjige natančneje pregledal, ognil bi se bil takega nerazumljivega stavka: (str. 25.) »Ako se v prvem obrazcu, ki ima dva ali več subjektov in eden predikat, združi več subjektov kot pojmi vrsti istega pojma roda v sestavljen sôd, tedaj«. Mesto »značenje zakona istosti je dvovrstno«, bolje bi se reklo: »zakon istosti znači se dvojno« (str. 7), tako tudi mesto — »Ko se zamisli subjekt, zamisli se ob enem tudi predikat« — bolje: Ko zamislimo subjekt, zamislimo tudi predikat.

Izvemši tedaj te in take nedostatke, koje bode g. pisatelj drugič lahko čisto izpravil, moramo knjigo kot prvo v tej stroki le pohvaliti ter želimo, da bi se gospodu pisatelju skoro posrečilo izdati tudi tako porabno in pregledno dušeslovje. Potem nam naučna uprava, ako se pripeti kdaj čudo nečuvno, »da nam namerja dati slovenske višje gimnazije«, gotovo ne bode mogla očitati, da nimamo za modroslovno provzobrazbo primernih knjig. Saj priporoča celó zagrebiški dnevnik, da bi g. pisatelj to svoje delo prevél i na hrvaški jezik, češ, ker i hrvaški šolski književnosti do sedaj nedostaje tako dobre knjige. Iz vsega tega pa posnemljemo tudi Slovenci dolžnost, da se g. pisatelju hvaležno odzovemo, in knjigo, lično tudi po zunanosti, potrebno vsakemu izobražencu, obilno naročamo.

Dr. L. P.

Slovenski pisatelji v tujih prevodih. V laškem Vidmu je prišla na svetlo knjižica »Delle colonie slovene nel Friuli. Versione di D. G. (Trinko)«. Knjižica obseza prevod korenite razprave »slovenske naselbine po Furlanskem«, katero je v našem listu

l. 1883. priobčil g. prof. S. Rutar. — *Kersnikovo* povest »Agitator« je priobčil srbski leposlovni list »Stražilovo« v *V. Lukičevem* prevodu. — Ravno tako je brnski »Beobachter« objavil *Kersnikovo* »Rojenico«, katero je na nemški jezik preložil g. *Bogumi Krek*. Isti pisatelj je v istem nemškem časopisu priobčil tudi dr. *I. Tavčarjevo* povest »Moj sin!« — V srbskem »Stražilovu« in v »Bosanski Vili« smo zadnje čase brali več Gorázdovih in Krilanovih balad, katere so na srbski jezik preložili Nikola Manojlović, Jos. Radivojević-Vačić in Veljko Lukić. — V Lipsku je prišla na svetlo zbirka nemških pesmij »Alpenglúhen. Lieder und Dichtungen von Ludwig Germonik«, v kateri nahajamo poseben oddelek pod naslovom »Rosenblätter aus Krain«. Tu beremo v nemškem prevodu Vodnikovo pesem »Vršace«, Preširnovi baladi »Turjaška Rozamunda« in »Povodnji mož« in njegov sonet »Očtetov naših«; dalje Jenkovo »Modrijanom« in devet národnih pesem, med njimi znano: »Stoji, stoji tam lipica, pod lipo miza kamnata.« Zlasti lepo se bere prevod Preširnovega soneta in »Povodnjega moža«.

Knjižnica za mladino. Založilo in na svetlo dalo »Slovensko učiteljsko društvo«. Uredil *Ivan Tomžič*. I. zvezek 1. Mladi dnevi. — 2. Za poklicem. Natisnil J. R. Milic v Ljubljani 1887, mala 8., 72 str. Cena? — »Večji slovanski narodi se zanimajo vse v prek za dobro in tečno hrano mladini ter izdajajo izbórne časopise in primerne »knjižnice« za vse faze mladostnega življenja od prvega povoja otroške pameti do popolnega razvoja deške dóbe. Mi smo mal narod, kakor se rado poudarja, in zato se moramo tudi ravnati po malosti. A kolikor se je storilo do sedaj za dušno pašo slovenski mladini, storilo se je premalo. Pač se je ustanovila tudi pri nas že parkrat taka »knjižnica« za našo mladino, a mlačno zanimanje in preslaba podpora, gmotna ali duševna, utopila jo je. Res, da prinaša naši mladini dokaj tečne duševne hrane že od 1870. leta sèm »Vrtece«, časopis za slovensko mladino, a jedini ón ne more zadoščati vsem potrebam in zahtevam nadepolne mladine naše. Zatorej se je odločilo »Slovensko učiteljsko društvo« na izdavo te »knjižnice«, ki poskrbi za vse stopinje mladostne dóbe od male dece do bolj odrasle mladine. Prinašala bode *izvórnik*: zabavno-poučne povesti, popise slavnih mož, zgodovinske slike, národno blago itd., pa tudi prevode iz bogatih slovanskih književnostij te stroke.

Vselej pa bode berilo táko, da ne užali nì vérskega, nì nravnega čuta, nì stanovskega dostojanstva in sploh vzgojevalne metode, temveč trudilo se bode zabavati in poučavati mladino v pravem krščanskem in zdravem národnem duhu, v lepem in pravilnem jeziku in obče priznanih krasoslovnih načelih, da si prilasti dobrih lastnostij in ubrani slabih, da si osvoji priznana načela v življenji, da posnema odlične može in junake, da se ji utrdi značaj in da postanejo iz nje pravi državljani po duhu in dejanji. — S temi besedami spremlja »Slov. učit. društvo« lično knjižico. Prvo izvorno povest »Mladi dnevi« je spisal *P. B. Vsebina* ji je v kratkem ta: Hrvat Ivan pl. Mečević, nadporočnik v ulanskem polku, pride po svojih vojaških opravkih v gorenjsko vas ter v kmetski hiši, kjer je bil nastanjen, najde živahnega, umnega dečka, Trakarjevega Vinka. Imovit, oženjen, brez otrok vzáme prijaznega dečka s seboj v Zagreb, kjer ga vzgaja njegova plemenita, a bolehna žena. Vinko se pridno uči, moder dijak hodi domov na počitke, bere »Novice« in druge lepe in koristne knjige, razgovarja se s sovaščani in jih poučuje. Po smrti Mečevićeve gospé odide na gospodarsko šolo ter je napósled oskrbnik na graščini Mečevićevi. — Glavni namen pisatelju je bil naslikati nam pridnega, razumnega, poštenega slovenskega mladeniča, kateri se iz svojega uboštva srečno dokoplje do dobrega kruha. Ta namen je pisatelj popolnoma dosegel. Povest se bere dobro in prijetno, dasi brez posebnega zanimanja; tudi prevelika modrost dijaka Vinka bralcu časih nekoliko preséda. — Drugo povest »Za poklicem« je spisal *Nepokor*. Nekdaj imoviti kmet Za-

lipnik je obubožal, toda ohranil ponos in prevzetnost prejšnjih časov ter sovražil soseda Cesarja, kateremu je šlo vse srečno izpod rok, tako da je bil kmalu najbogatejši kmet v vasi. Izvolijo ga celó za župana, kar posebno hudo grize Zalipnika; kajti to dostojanstvo je bilo od nekdaj domá pri Zalipnikovih. Tega sovraštva pa ne poznajo Zalipnikovi in Cesarjevi otroci; zlasti Cesarjev Ivan in Zalipnikov Tonček sta dobra prijatelja. Cesar pošlje svojega Ivana v Ljubljano v šolo; tega ne more prebiti prevzetni Zalipnik in dá tudi svojega Tončka v šole, dasi ne more zmagovati velikih troškov, katere mu nalága Tončkovo šolanje; propast se mu bliža od dné do dné. A zadene ga še druga nesreča. V tem, ko Cesarjev Ivan vrlo napreduje, uči se Tonček slabo in napósled je prisiljen šoli dati slovó. Stopi k ljubljanskemu trgovcu za učenca in, ker se vrlo nosi, dobi kmalu dobro službo v Trstu in od ondod odide po trgovinskih opravkih v daljno Ameriko. Ivan zvrši v tem gimnazijo, gre v bogoslovnico in že mu je peti novo mašo baš tisti čas, ko Zalipnikovo posestvo pride na boben. Toda isti dan se vrneta v domačo vas novoposvečeni Ivan in trgovec Tonček, ki si je v Ameriki dobro opomogel. Tonček kupi na dražbi posestvo svojega očeta, poroči se s Cesarjevo Minico in odslej so Zalipnikovi in Cesarjevi spet dobri prijatelji in sosedi, Tonček je imovit in srečen trgovec v prijazni gorenjski vasi, Ivan pa srečen in zadovoljen duhovnik na vinoródnem Dolenjskem. — Povest ima očitno tendenco, da ni dobro siliti otrok v šolo, ki za tó nimajo darú in veselja in da je resnično srečen le tisti, ki si izvoli svoj pravi poklic. — Obe povesti sta pisani prav dobro, veliko bolje, nego večina enakih povestij, kar smo jih brali zadnja leta. Zlog je v obče krepek, pripovedovanje gladko tekoče, jezik formalno pravilen; pripomniti bi nam bilo samó nekoliko malenkostij: deček *se ustopi* (namesto stopi) pred deda; adverbiala *malo ne*, *z nova*, *po gosto* itd. bilo bi bolje pisati skupaj: *malone*, *znova*, *pogostoma*; *kà* na 6. strani: kako da vam je tako vroče, *ka* vam teče kar pot po obrazu — ni na svojem mestu, tu mora stati *da*; *raje* bere knjige, *raje* ostane v Zagrebu, *raje* moraš imeti (namesto *rajši*), ki nam tudi v adverbijalnih zvezah rabi za pridevnik; Cene je bil *najstarejši*, komis je *bolji*, *bolje* oči, itd. (nam. *najstarejši*, *boljši*, *boljše*); *upije* (nam. *zpije*); po dnevu (nam. *dnevni*); a glavnega vprašanja ni še rešil Mečevič, *je-li* pojde deček v Zagreb (nam. *pojde li* deček . . .); pri obedu ni vedel kaj početi s *tolikimi* krožniki (nam. s *toliko* krožniki, kajti s *tolikimi* krožniki se pravi »mit so grossen Tellern«, s *toliko* krožniki, »mit so vielen Tellern«); *poizvedela* (nam. *pozvedela*); tega ni mogel verjeti, da bi vedel mali poniglavček več nego li on, *izkušén* stavec (nam. *izkušén*); part. praet. act. I. se velikrat napačno ali neokretno rabi: ko so srečali nadporočnika, *poprašavšega* jih, ali so se vže kaj premislili, odgovorili so . . . le poglej, kako ljubo se nasmeja, *srečavši* starega soseda . . . Vinko jim tudi te priskrbi, *zapisavši* je v družbo sv. Mohorja . . . (nam. vpraša jih ta, srečaje ali srečajoč, ali ko sreča, Vinko jih *zapiše* . . . ter jim preskrbi, Vinko jim tudi te preskrbi s tem, da jih *zapiše*); ni zmanjšalo čuta zavidljivosti (nam. *zavidljivosti*); v šoli se ne bode naučil toliko, kolikor bode jedenkrat *rabil* (nam. *potreboval*); *dašnjega* (nam. *daljnega*); v svojej *zaslepljenosti* (nam. *zaslepelosti*); *nabaše* (nam. *napolni*); zagromelo je (nam. *zagrmelo*); udal se je s *celo* dušo knjigam (nam. *z vso* dušo); kako se je *stemilo* njegovo obličje (nam. kako se mu je potemnilo obličje). —

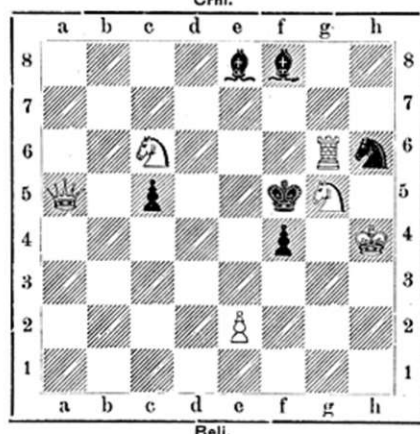
Š A H.

Ureduje JANKO KALAN v Velikih Laščah.

XXXVII. naloga.

Zložil JURIJ CHOCHOLOUŠ v Podmoklih.

Črni.

Beli.

Beli začne in naredi v 3 potezah mat.

Rešitev

XXXIV. naloga v 5. številki »Ljubljanskega Zvonca« 1887. 1.

(Josipa Črnovskega.)

Beli.

Črni.

1. Se5 — c6 Dg1 — c1†
 2. Da7 — c5†! D × D† ali L × D
 3. Se6 — c7 ali f4† mat.

a.

1. Lf2 × a7
 2. Se6 — c7† Kd6 — c5
 3. b2 — b4† mat.

b.

1. Kd6 — d5
 2. Se6 — f4† Rd5 × e4
 3. Th6 — e6† mat.

c.

1. Lf3 — e4
 2. Le6 × f4† Kd6 — e5
 3. Da7 — g7† mat.

Prav so jo rešili gg. c. k. profesorji:
 Fran Plohl v Gorici, Jožef Križman v Pa-
 zinu in Ivan Poljanec v Novem Mestu.

10. partija

igrana na letošnjem turnirju Dunajskega šahovnega društva.

Berlinska partija.

Beli.

Črni.

Dr. Friedjung.

J. H. Bauer.

1. e2 — e4 e7 — e5
 2. Lf1 — c4 Sg8 — f6
 3. d2 — d3 Lf8 — c5
 4. Lc1 — e3 Le5 × e3
 5. f2 × e3 d7 d5
 6. e4 × d5 Sf6 — e5
 7. Dd1 — f3 c7 — c6
 8. e3 — e4 Sd5 — f4
 9. g2 — g3 Sf4 — e6
 10. Df3 — f5? o — o
 11. Df5 × e5 Se6 — d4
 12. Lc4 — b3 Le8 — h3! *)
 13. Ke1 — f2 *) Dd8 — b6!!

Beli se podá.

Opomnja.

1) Izvrstna poteza! Črni preti belemu vzeti Th1: 13. Lh3 — g2. Ako bi pa beli vzel: 13. Sg1 — h3, to bi črni s 13. Sd4 — f3† ujel belo damo.

2) Črni se ogne s to potezo obema napominanima slučajema, a pride vsled nastopne poteze črnega v tako pozicijo, da mu ne kaže drugega, nego kapitulirati.

Književnost.

Češki »spolek šahovni« v Pragi bode pod naslovom: »České úlohy šachové« izdal pod konec tekočega leta zbirko 300 najboljših nalog vseh čeških kompozitov s popolnimi rešitvami ter v uvodu načela in razlaganje problemske teorije s posebnim ozirom na češko »problemsko šolo«, katere razvoj se bode tudi na kratko opisal. Uredništvo knjige so prevzeli gg. Jan Dobrusky, Josip Pospíšil, Jan Kotrč in Fran Moučka. Cena knjige bode, ako se prej naroči, po 3 gld., v knjigotrtstvu pa po 4 gld. za izvod, in se jej bode, ako se oglasi izven čeških zemelj dostojno število naročnikov, dodal uvod tudi v nemškem jeziku.

Slovenskim šaholjubom toplo priporočamo to knjigo, kajti obsejala bode med priobčenimi 300 umotvori precejšnje število nalog, ki so pravi biseri na problemskem polju, na katerem ima sploh »češka šola« velike zasluge ter je po vsem šahovem svetu na najboljšem glasu. — Naročila naj se pošiljajo naravnost pod naslovom: »Jan Karel, magistrni uradnik v Pragi, I., Staroměstská radnice«; vsprejema jih pa tudi naš šahovni urednik.

»Ljubljanski Zvon«

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrto leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec.

Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, v knežjem dvorcu v Gosposkih ulicah, 14.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

»Slovensko pevsko društvo«
bode pri slavnosti pelo nastopne pesmi:

A. Moške zборе:

1. »Sokolska«, A. Förster. — 2. »Domovina«, A. Nedved. — 3. »Mi vstajamo«, Benj. Ipavic. — 4. »Naprej«, Dav. Jenko. — 5. »Tam, kjer beli so snežniki«, A. Förster. — 6. »Bože, živi, blagoslovi«, Tovačovski. — 7. »Lepa naša domovina«, Lichteneger. — 8. »Jadransko morje«, Hajdrih. — 9. »Danes tukaj, jutri tam«, Kocjančič. — 10. »Slovenec sem«, Gust. Ipavic. — 11. »Molitev«, Dav. Jenko. —

B. Mešane zборе:

1. »Pozdrav«, Gust. Ipavic. — 2. »Sem slovenska deklica«, J. Leben. — 3. »Domovina«, F. S. Vilhar. —

OZNANILO.

Večkrat mi dohajajo vprašanja, če se dobivajo pri meni tudi platnice za prejšnje letnike »Ljubljanskega Zvona«. Naznanjam, da se dobivajo za vse dozdanje letnike v raznovrstnih barvah.

Janez Bonač,
knjigovez, Poljanska cesta 10.